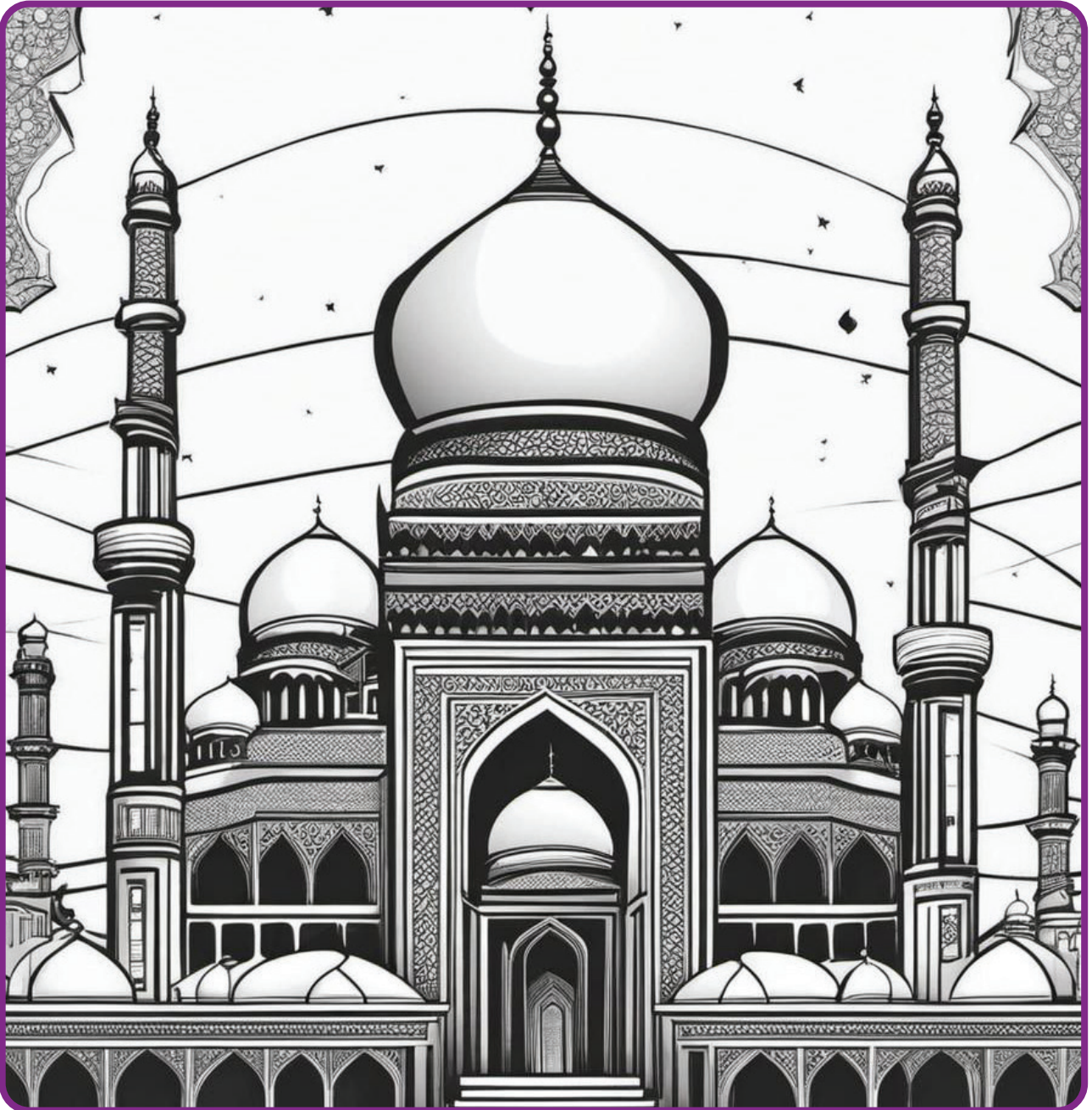

دینی

هدف زندگی

اندیشه بذری است که در ذهن جوانه می‌زند. در دل و قلب ریشه می‌دواند و برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌گردد.

ثمرات اندیشه:

۱. بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد.
  ۲. استعدادها را شکوفا می‌کند.
  ۳. امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد.
- پیامبر اکرم (ص): **أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ** ← «برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.»

۱. این حدیث بیانگر تفکر و اندیشه است.

پیام: ۲. اندیشه می‌تواند برترین عبادت باشد.

۳. تفکر لحظه‌ای سودی ندارد.

درس اول: هستی‌بخش

خلاصه درس:

همه ما پدیده‌ایم، هر پدیده‌ای نیازمند است و هستی و وجود از خودش نیست. در نتیجه همه ما و مخلوقات در هستی و وجود به خالق حکیم که خود سرچشمه هستی است نیازمندیم.	۱- پیدایش ←	راه‌های نیازمندی به خداوند
رابطه خداوند با مخلوقاتش مانند رابطه منبع نور و پرتوهای آن است. هر لحظه ارتباط با منبع نور قطع شود، پرتوها هم از بین می‌روند. خداوند مداوم موجودات را کنترل، نظارت و تدبیر می‌کند و آن‌ها را به حال خود رها نمی‌کند.	۲- بقا ←	

✓ تفکر در ذات و چیستی خداوند ناممکن و محال و تفکر در ویژگی‌ها و هستی خداوند ممکن است.

نیازمندی جهان به فدادر پیدایش:

هر کدام از ما، بر اساس فطرت خویش خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم. انسان در جهانی زندگی می‌کند که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات مدد می‌رساند. قرآن کریم انسان را به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند فرامی‌خواند. یکی از این راه‌ها ← تفکر درباره نیازمند بودن جهان، در پیدایش خود به آفریننده است.

مقدمه اول: انسان و اشیا پیرامون پدیده‌ای هستند که وجود و هستی از خودشان نیست.

مقدمه دوم: پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.

نتیجه: ما و همه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.

در آفرینش، یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد.

✓ **عبدالرحمان جامی:**

ذات نایافته از هستی، بخش چون تواند که بود هستی بخش

خشک ابری که بود ز آب تهی ناید از وی صفت آب‌دهی

پیام: اشاره به نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

نیازمندی جهان به خدا در بقا:

رابطه خدا با جهان، مانند رابطه بنا و مسجد نیست. رابطه خداوند با جهان، تاحدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است. همین که مولد متوقف شود جریان برق هم قطع می‌گردد و لامپ‌های متصل به آن نیز خاموش می‌شوند. جهان همواره و در هر آن به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود و موجودات پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند و دائماً با زبان حال به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند. **✓ مولوی:**

ما چو ناییم و نوا در ما ز توست	ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان	تا که ما باشیم با تو در میان
ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما	تو وجود مطلق، فانی نما
ما همه شیران ولی شیر علم	حمله‌مان از باد باشد دم به دم

پیام: اشاره به نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا

آگاهی، سرچشمه بندگی

انسان‌های ناآگاه	نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند.
انسان‌های آگاه	دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند. خود را نیازمند عنایات پیوسته خداوند می‌دانند.

هرچه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود:

- ۱ نیاز به خدا را بیشتر احساس می‌کند.
  - ۲ ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.
- ✓ افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی

پیامبر اکرم (ص): **اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا** ← «خدایا هیچ‌گاه مرا چشم به هم زدنی به خودم وامگذار»
پیام ← ۱- بیانگر نیازمندی به خداوند در بقاست زیرا اگر خداوند لحظه‌ای ما را به حال خود رها کند و هدایت الهی قطع شود، سرانجامی جز گمراهی نخواهیم داشت.

نور هستی:

قرآن کریم، رابطه میان خداوند و جهان هستی را با کلمه نور بیان می‌کند.
اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ← «خداوند نور آسمان‌ها و زمین است»
پیام: اشاره به نیازمندی جهان به خدا هم در پیدایش و هم در بقا
نور آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایش و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود. نورهای معمولی هم این خاصیت را دارند که خودشان آشکارند و سبب آشکار شدن اشیای دیگر هم می‌شوند.

خداوند نور هستی است یعنی:

- ۱ تمام موجودات، «وجود» خود را از او می‌گیرند.
- ۲ به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند.
- ۳ وجودشان به وجود خدا وابسته است.

هر موجودی در حد خودش تجلی خداوند و نشانگر حکمت و قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. از همین رو آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

دلی کز معرفت نور و صفا دید
به هر چیزی که دید، اول خدا دید
به صحرا بنگرم صحرا تو بینم
به دریا بنگرم دریا تو بینم
به هر جا بنگرم کوه و در و دشت
نشان از قامت رعنا تو بینم

۱- اینکه انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است.

پیام:

۲- به این دلیل که هر مخلوقی در حد خودش تجلی بخش صفات الهی است در نتیجه با دیدن مخلوقات خداوند را می‌بینیم.

✓ معرفتی عمیق و والا، هدفی قابل دسترسی است به خصوص برای جوانان و نوجوانان زیرا از پاکی و صفای قلب برخوردارند.

امام علی (ع): ما رأیت شیئاً إلاّ و رأیت الله قبله و بعده و معه ← «هیچ چیزی را ندیدم مگر اینکه خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم.»

۱- کلمه (قبله) به نیازمندی خداوند در پیدایش اشاره دارد.

۲- (معه) به نیازمندی به خداوند در بقا اشاره دارد.

پیام:

۳- کلمه (بعده) به معاد اشاره دارد.

ناتوانی در شناخت ذات و چیستی خداوند

موضوعاتی که می‌خواهیم	۱- دسته اول ← موضوعاتی که در محدوده شناخت انسان هستند مثل گیاهان، حیوان‌ها و کهکشان‌ها
درباره آن‌ها شناخت پیدا کنیم	۲- دسته دوم ← موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد.

لازمه شناخت هر چیز ← احاطه و دسترسی به آن است.

خداوند حقیقی نامحدود است و ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید. بنابراین با اینکه ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.

پیامبر اکرم (ص): تفکروا فی کلّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذات الله ← «در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.»

پیام آیه: تفکر کردن در رابطه با ویژگی‌های خداوند سفارش شده است اما تفکر کردن در ذات خداوند نهی شده است.

درس دوم: یگانه بی‌همتا

مهمترین اعتقاد دینی	به معنای اعتقاد به خدای یگانه است ← خدا بی‌همتاست و شریکی ندارد.	
توحید	۱- توحید در خالقیت:	خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است. «الله خالق کلّ شیءٍ»
	۲- توحید در مالکیت:	خداوند تنها مالک جهان است. «و لله ما فی السماوات و ما فی الارض»
	۳- توحید در ولایت:	از ریشه ولی به معنای سرپرست، فقط خداوند است که اجازه دخل و تصرف در امور بندگان را دارد. «ما لهم من دونه من ولی و لا یشرک فی حکمه احداً»
	۴- توحید در ربوبیت:	خداوند به عنوان تنها رب هستی، جهان را اداره می‌کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می‌نماید. «قل اغیر الله ابغی رباً و هو رب کلّ شیءٍ»

۱- شرکت در خالقیت:	معتقد باشیم که این جهان را چند خالق آفریده‌اند.	شرک
۲- شرکت در مالکیت:	علاوه بر خداوند، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند.	
۳- شرکت در ولایت:	اعتقاد به اینکه علاوه بر خداوند، دیگرانی هستند که سرپرستی جهان را بر عهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می‌باشند.	
۴- شرکت در ربوبیت:	اعتقاد به اینکه علاوه بر خداوند، دیگرانی هستند که تدبیر امور موجودات را بر عهده دارند.	

اگر خداوند پیامبر(ص) را ولیّ انسان‌ها معرفی می‌کند، بدین معناست که:

۱ | ایشان را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان‌هایش قرار داده است.

۲ | خداوند ایشان را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.

عقیده به توانایی پیامبر اکرم(ص) و اولیای دین در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها و مستقل از خدا بدانیم. اما اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست اولیا از خداوند و به اذن خدا بدانیم عین توحید است مانند اثر شفابخشی دارو که خداوند به آن بخشیده است.

۱- وارد شدن بزرگ‌ترین ضربه بر اسلام

پیام اعتقاد به تکفیری‌ها: ۲- متنفر شدن برخی از مردم جهان از دین اسلام

درس سوم: توحید و سبک زندگی

۱- بعد فردی توحید عملی:	<p>(۱) فرد موحد در زندگی خود از فرمان‌های خدا اطاعت می‌کند.</p> <p>(۲) تمام فعالیت‌ها و انتخاب‌های زندگی او فقط در جهت خواست و رضایت الهی است.</p> <p>(۳) تلاش می‌کند از دایره فرمان‌های خداوند خارج بشود.</p>	توحید عملی
ثمرات رسیدن به بعد فردی توحید عملی (جهان‌بینی انسان موحد):	<p>(۱) از نظر انسان موحد هیچ حادثه‌ای در عالم بی حکمت نیست.</p> <p>(۲) موحد واقعی همواره انسانی امیدوار است.</p> <p>(۳) در مقابل سختی‌ها و مشکلات، صبور و استوار است.</p> <p>(۴) مشکلات را زمینه موفقیت‌های آینده‌اش قرار می‌دهد.</p>	
انسان موحد، چون زندگی خود را بر اساس رضایت خداوند تنظیم کرده، شخصیتی ثابت و پایدار دارد و برخوردار از آرامش روحی است.		
۲- بعد اجتماعی توحید عملی:	تمام ارکان جامعه در جهت خداوند و اطاعت همه جانبه از اوست. حاکم آن بر اساس قوانین الهی به حکومت رسیده است و می‌کوشد قوانین الهی را در جامعه به اجرا درآورد.	
ویژگی‌های جامعه توحیدی	<p>۱- حکومت کسانی را که خداوند به آن‌ها حق حکومت نداده است، نمی‌پذیرد.</p> <p>۲- با ظالمان مبارزه می‌کند.</p> <p>۳- با آنان که نسبت به خداوند و مسلمانان دشمنی می‌ورزند، دوستی نمی‌کند.</p> <p>۴- از محرومان و مستضعفان حمایت می‌کند.</p>	

میان بعد فردی و بعد اجتماعی توحید رابطه متقابل وجود دارد:

- (۱) بیشتر حرکت کردن مردم جامعه به سوی توحید ← بیشتر رنگ توحیدی گرفتن ارکان جامعه
 ⇕
 (۲) در خدمت بودن نهادهای اجتماعی در اجرای قوانین الهی ← آسان‌تر شدن زمینه برای رشد انسان‌ها و حرکت به سوی خداوند و زندگی موحدانه

<p>۱- بعد فردی شرک عملی:</p> <p>(۱) دل سپردن و معبود خود ساختن هوای نفس (بت درون) (۲) ترجیح دادن اوامر هوای نفس به فرمان‌های خداوند (۳) تلاش برای کسب رضایت قدرت‌های مادی و طاغوت‌ها (بت‌های بیرون)</p> <p>«أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكَيْلًا» شخصیت فرد مشرک ناآرام و ناپایدار است.</p>	<p>شرک عملی:</p>
<p>۲- بعد اجتماعی شرک عملی:</p> <p>(۱) همه افراد فقط خواسته‌ها و تمایلات دنیوی خود را دنبال می‌کنند. (۲) قرار گرفتن منافع شخصی به عنوان محور فعالیت اجتماعی (۳) افراد اهل ایثار و تعاون و خیر رساندن به دیگران نیستند. (۴) ایجاد تفرقه و تضاد در جامعه (۵) از بین رفتن امکان رشد و تعالی (۶) وجود حاکمیت طاغوت و دستوره‌های او</p>	<p>شرک عملی:</p>
<p>۱- تخریب محیط زیست ۲- آلوده شدن طبیعت ۳- پیدا شدن جوامع بسیار فقیر در کنار جوامع بسیار ثروتمند</p>	<p>پیامدهای شرک در ربوبیت در اجتماع</p>

درس چهارم: فقط برای تو

<p>۱- اخلاص به معنای خالص کردن و پاک کردن یک چیز از غیر آن است. ۲- در کاربرد دینی بدین معناست که شخص عملش را فقط برای رضای خداوند و همان گونه که او دستور داده است، انجام دهد. ۳- در اسلام، اخلاص شرط قبولی تمامی اعمالی است که فرد به درگاه خداوند عرضه می‌دهد. ۴- پیامبر اکرم (ص): مؤمنان با توجه به مراتب اخلاصشان، بر یکدیگر برتری پیدا می‌کنند.</p>	<p>اخلاص در بندگی</p>
<p>۱- نیت (هدف/ قصد) ← روح عمل ۲- شکل و ظاهر عمل ← بدن و کالبد عمل</p>	<p>اجزای تشکیل دهنده هر عمل</p>
<p>(۱) نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ: نیت مؤمن از عمل او برتر است. (۲) إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ: همانا اعمال انسان وابسته به نیت‌های اوست.</p>	<p>پیامبر اکرم (ص):</p>
<p>۱- حُسن فاعلی: انجام دهنده کار، دارای نیت الهی ۲- حُسن فعلی: کار به درستی و به همان صورت که خداوند فرمان داده است، انجام شود.</p>	<p>حُسن‌های موجود در هر عمل</p>

عمل مخلصانه	۱) زمانی که هم حسن فعلی و هم حسن فاعلی وجود داشته باشد.	رابطه‌های بین حسن فعلی و حسن فاعلی
عمل ریاکارانه	۲) زمانی که حسن فعلی وجود داشته باشد ولی حسن فاعلی نباشد.	
عمل جاهلانه	۳) زمانی که حسن فعلی وجود نداشته باشد ولی حسن فاعلی باشد.	
عمل باطل	۴) زمانی که نه حسن فعلی و نه حسن فاعلی باشد.	

<p>۱- افزایش معرفت و شناخت نسبت به خداوند: معرفت به خداوند ← ایمان به خداوند ← اخلاص هر قدر که معرفت ما به خداوند بیشتر شود به افزایش درجهٔ اخلاص کمک خواهد کرد. * اگر کسی گرفتار غفلت شود و چشم اندیشه را به روی جهان ببندد ← آیات الهی را نخواهد یافت و دل به مهر او نخواهد داد.</p>	راه‌های تقویت اخلاص
<p>۲- راز و نیاز با خداوند و کمک خواستن از او: ۱) غفلت از خداوند را کم می‌کند. ۲) محبت خداوند را در قلب تقویت می‌سازد. ۳) انسان را از کمک‌های الهی بهره‌مند می‌نماید.</p>	
<p>۳- دوری از گناه و تلاش برای انجام واجبات: ۱) گناه، ریشهٔ درخت اخلاص و بندگی را می‌سوزاند و آن را به تدریج از بین می‌برد. امیرالمؤمنین (ع): تمام اخلاص در دوری از گناهان جمع شده است. ۲) توجه به واجبات، درخت اخلاص را آبیاری می‌کند و رشد می‌دهد. روزه ← تأثیر خاصی در تقویت اخلاص دارد. امیرالمؤمنین (ع): خداوند بدان جهت روزه را واجب کرد تا اخلاص مردم را بیازماید.</p>	

<p>۱- دستیابی به درجاتی از حکمت:</p>	میوه‌های درخت اخلاص
<p>حکمت به معنای علم محکم و استوار و به دور از خطاست. هدف درست و راه رسیدن به آن را نشان می‌دهد. مانع لغزش‌ها و تباهی‌ها می‌شود.</p>	
<p>انسان حکیم به درجاتی از بصیرت و روشن‌بینی می‌رسد که می‌تواند در شرایط سخت و پیچیده، حق را از باطل تشخیص دهد و گرفتار باطل نشود.</p>	
<p>پیامبر اکرم (ص) هرکس چهل روز کارهای خود را خالصانه برای خدا انجام دهد، چشمه‌های حکمت از قلبش بر زبان جاری خواهد شد.</p>	
<p>۲- نفوذناپذیری در برابر وسوسه‌های شیطان:</p>	
<p>برو این دام بر مرغی دگر نه که عنقا را بلند است آشیانه</p>	
<p>هدف شیطان از پهن کردن دام برای انسان؟ ۱) هوس زودگذر انسان را تحریک کند. ۲) انسان را به گناه بکشاند. ۳) انسان را از بهشت جاویدان محروم سازد.</p>	
<p>مقاومت در برابر دام‌های شیطان نیازمند چیست؟ ۱) نیازمند روی آوردن به پیشگاه خداوند ۲) پذیرش خالصانهٔ فرمان‌های خدا</p>	
<p>پیامد گرفتار شدن در دام شیطان؟ از دست دادن هم زندگی پاک و بانشاط دنیا و هم حیات سرشار از شادکامی آخرت</p>	
<p>۳- دریافت پاداش‌های وصف‌نشده‌نی: بندگی خالصانهٔ پاداش‌هایی دارد که چه بسا در ذهن مانگنجد و از تصور و تخیل ما فراتر رود.</p>	

درس پنجم: قدرت پرواز

اختیار: به معنای توانایی بر انجام یک کار و یا ترک آن است و یک حقیقت وجدانی است.

۱- تفکر و تصمیم:	شواهد وجود اختیار در انسان
این که فردا این کنم یا آن کنم خود دلیل اختیار است ای صنم	
۲- احساس رضایت یا پشیمانی:	
گر نبودی اختیار این شرم چیست وان پشیمانی که خوردی زان بدی	
این دریغ و خجلت و آزرم چیست؟ ز اختیار خویش گشتی مهندی	
۳- مسئولیت‌پذیری:	
هیچ گویی سنگ را فردا بیا هیچ عاقل مر کلوخی را زند؟	
ور نیایی من دهم بد را سزا؟ هیچ با سنگی عتابی کس کند؟	

خدای متعال، متناسب با قوه اختیار بشر را راهنمایی کرده است.

«إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا» ← «ما راه را به او نشان دادیم، یا سپاسگزار خواهد بود یا ناسپاس»

قَدَر: به معنای «اندازه»

تقدیر: به معنای «اندازه گرفتن»

قضا: به معنای «به انجام رساندن»، «پایان دادن»، «حکم کردن» و «رحمت بخشیدن»

۱ مخلوقات جهان، از آن جهت که خدای متعال با علم خود، اندازه حدود، ویژگی، موقعیت مکانی و زمانی آن‌ها را تعیین می‌کند، به **تقدیر الهی** وابسته‌اند.

۲ مخلوقات جهان از آن جهت که با فرمان و حکم و اراده الهی ایجاد می‌شوند، به **قضای الهی** وابسته‌اند.

۳ نقشه جهان با همه موجودات و ریزه‌کاری‌ها و ویژگی‌ها و قانون‌هایش از آن خدا و از علم خداست (**قدر**) و اجرا و پیاده کردن آن نیز به اراده خداست (**قضا**) به همین دلیل، نه در نقشه جهان نقصی است و نه در اجرا و پیاده کردن آن.

۴ قدر و قضای الهی با اختیار انسان ناسازگار است ← نادرست ✘

۵ تقدیر، چیزی غیر از قانونمندی جهان و نظم در آن است ← نادرست ✘

۶ تقدیر، هر قانونی را لغو و هر نظمی را برهم می‌زند ← نادرست ✘

۷ معنای قدر و قضای الهی:

۱) هر چیزی مهندسی و قاعده خاص خود را دارد. (۲) تمام جهان بر اساس قواعدی بنا شده است و این قواعد، توسط انسان قابل یافتن و بهره‌گیری است. (۳) بدون قدر و قضای الهی هیچ نظمی برقرار نمی‌شود و هیچ زمینه‌ای برای کار اختیاری پدید نمی‌آید.

۸ وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از **اراده الهی** و **خواست خدا** است.

✓ خداوند اراده کرده است که انسان موجودی **مختار** و **دارای اراده** باشد.

در فعل اختیاری، تا زمانی که ما اراده کاری را نکرده‌ایم، آن کار انجام نمی‌گیرد. در عین حال، وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می‌زند همگی **وابسته** به اراده خداوند است؛ یعنی اراده انسان **در طول** اراده خداست و با آن منافات ندارد.

۱) علل عرضی ← در علل عرضی، هر عامل به طور مستقیم نقش خاصی را بر عهده دارد که بانقش رویش یک گیاه دیگری متفاوت است. در واقع عوامل به صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر مشارکت می‌کنند. جابه‌جایی گلدان	علت‌هایی که در پیدایش یک پدیده دخالت دارند
۲- علل طولی ← یک عامل در عامل دوم اثر می‌گذارد و عامل دوم در عامل سوم تأثیر نگارش نامه رابطه اراده انسان با اراده الهی می‌کند تا اثر عامل اول را به معلول منتقل کند.	

درس ششم: سنت‌های خداوند در زندگی

<ol style="list-style-type: none"> ۱- ابتلاء در لغت به معنای امتحان است و در اصطلاح دینی به معنای قرار دادن فرد در شرایط و موقعیتی است که صفات درونی خود را بروز دهد و درستی یا نادرستی آنچه را که ادعا کرده مشخص سازد. ۲- سنت ابتلاء یکی از عام‌ترین و فراگیرترین سنت‌های الهی است. ۳- همیشگی و ثابت است. ۴- شامل همه انسان‌ها در همه دوران‌ها می‌شود. ۵- اگر انسان ایمان به خداوند و بندگی او را اعلام کند بنا به سنت ابتلاء وارد امتحان‌ها و آزمایش‌های خاص آن می‌شود. ۶- خداوند با هر امر خیر یا شری انسان را می‌آزماید و نحوه مواجهه ما با آن‌ها پیروزی یا شکست ما را رقم می‌زند و مهیای امتحانی دیگر می‌سازد. ۷- عمل درست، رشد و کمال و عمل غلط عقب‌ماندگی و خسران را به دنبال دارد. 	ابتلاء
---	---------------

← در رابطه با مراتب ایمان و امتحان	إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ بِمَنْزِلَةِ كَفِّهِ الْمِيزَانَ كُلَّمَا زَيْدٌ فِي إِيمَانِهِ زَيْدٌ فِي بَلَائِهِ
امام صادق (ع)	

<ol style="list-style-type: none"> ۱- در اصطلاح دینی، توفیق به معنای آسان نمودن است. ۲- خداوند شرایط و اسباب را برای کسی که با نیت پاک، قدم در راه حق می‌گذارد و در این راه سعی و تلاش می‌کند چنان فراهم می‌سازد که وی بتواند آسان‌تر به مقصد برسد. ۳- در کسب توفیق الهی، عوامل درونی مانند داشتن روحیه حق‌پذیری مهم است. 	امداد خاص (توفیق الهی)
۴- جلوه‌های توفیق الهی: (۱) نصرت و هدایت الهی به دنبال تلاش و مجاهدت (۲) ایجاد زمینه مناسب برای رشد و تعالی شخص مؤمن	

<ol style="list-style-type: none"> ۱- مردم در برابر دعوت انبیاء به دین الهی: گروه ۱: به ندای حقیقت پاسخ مثبت می‌دهند و هدایت الهی را می‌پذیرند. گروه ۲: لجاجت ورزیده و در مقابل حق می‌ایستند. ۲- خداوند امکانات و لوازم رسیدن به خواسته‌ها و هدف‌های هر دو گروه را فراهم کرده است. ۳- قرآن کریم: کسانی که زندگی دنیا و تجملات آن را بخواهند، حاصل کارهایشان را در همین دنیا به آنان می‌دهیم و کم و کاستی نخواهند دید؛ اما اینان در آخرت جز آتش دوزخ ندارند و هر چه در دنیا کرده‌اند بر باد رفته و آنچه را که انجام می‌دهند، باطل است. ۴- با سرمایه اختیار ارتباط دارد. 	امداد عام الهی
--	-----------------------

<ol style="list-style-type: none"> ۱- پروردگار شما، رحمت را بر خود واجب کرده است. حتی اگر خداوند بر کسی سخت گیرد، باز هم از دریچه لطف و رحمت است مانند مادری که بر فرزندش سخت می‌گیرد و یا او را تنبیه می‌کند. ۲- یا مَنْ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ غَضَبُهُ: ای خدایی که رحمتش بر غضبش سبقت گرفته است. ۳- نمونه‌هایی از سبقت رحمت خدا بر غضب او: آمزش گناهان با توبه، آمزش برخی گناهان با انجام کار نیک، حفظ آبروی بندگان گناهکار، پذیرش عبادت اندک، رضایت سریع از کسی که طلب آمزش کرده، خداوند عمل نیک را چند برابر پاداش و کار بد را فقط به اندازه خودش جزا می‌دهد. 	سبقت رحمت بر غضب
---	-------------------------

<p>۱- املا مقدمه استدراج است.</p> <p>۲- این سنت از جمله سنت‌های حاکم بر زندگی معاندان و غرق شدگان در گناه است.</p> <p>۳- بنده از آن اطلاعی ندارد و تدبیر مخفی خداوند است.</p> <p>۴- دو رو دارد، یک روی آن نعمت و روی دیگر عذاب است.</p> <p>۵- قرار گرفتن در دایره سنت املاء و استدراج نتیجه عمل خود انسان‌هاست.</p>	<p>املاء در استدراج</p>
<p>چه بسا احسان پیاپی خدا، کسی را گرفتار کند و پرده‌پوشی خدا او را مغرور سازد و با ستایش مردم فریفته و شیفته خود گردد و خدا هیچ‌کس را همانند کسی که به او مهلت داده، امتحان و آزمایش نکرده است.</p>	<p>امیرالمؤمنین (ع):</p>

❑ تأثیر اعمال انسان در زندگی او:

امام صادق (ع): «مَنْ يَمُوتُ بِالذَّنْبِ أَكْثَرَ مِمَّنْ يَمُوتُ بِالْأَجَالِ وَ مَنْ تَعَيَّنَ بِالْإِحْسَانِ أَكْثَرَ مِمَّنْ يَعْيشُ بِالْأَعْمَارِ.»

- ۱) صلح رحم، محبت به خویشان، دادن صدقه ← افزایش عمر
  - ۲) قطع رحم و بی‌محبتی به خویشان ← کاهش عمر
  - ۳) ظلم به دیگران و افزایش گناه (فردی و اجتماعی) ← نزول بلا + عدم استجاب دعا
  - ۴) تقوا و ایمان واقعی به خداوند ← نزول برکات الهی
  - ۵) احسان به والدین، امانت‌داری، لقمه حلال، آب‌دادن به درخت تشنه، سیراب کردن حیوانات، برطرف کردن اندوه و غصه دیگران ← بهبود زندگی
- ✓ سرآغاز هر حرکت، از جمله حرکت به سمت رشد و کمال، **اندیشه و تفکر** است.
- « فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ اعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَ فَضْلٍ وَ يَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمًا » ← «و اما کسانی که به خدا گرویدند و به او تمسک جستند، به زودی [خدا] آنان را در جوار رحمت و فضلی از جانب خویش درآورد، و ایشان را به سوی خود، به راهی راست، هدایت کند.»

درس هفتم: بازگشت

<p>انسان می‌تواند با پیروی از عقل، علیه تمایلات ناپسند خود قیام کند و انقلاب نماید.</p> <p>انقلاب خود عالی علیه خود دانی است.</p>	<p>انقلاب علیه خود</p>
<p>۱- توبه در لغت به معنای بازگشت است.</p> <p>۲- در اصطلاح دینی، به معنای بازگشت از گناه به سوی خداوند و قرار گرفتن در دامن عفو و غفران اوست.</p> <p>۳- وقتی رخ می‌دهد که انسان از گناه پشیمان شده و قصد انجام آن را نداشته باشد.</p> <p>۴- امام باقر (ع): برای توبه کردن پشیمانی کافی است.</p>	<p>توبه</p>
<p>نتایج توبه ← با بازگشت بنده گناهکار، (۱) خداوند نیز به سوی او بازمی‌گردد و (۲) درهای رحمتش را به رویش می‌گشاید و (۳) آرامش را به قلب او باز می‌گرداند.</p>	

آثار توبه ← پیرایش یا تخلیه: توبه گناهان را از قلب خارج می‌کند و آن را شست‌وشو می‌دهد.

شرط تبدیل گناه به حسنه:

(۱) توبه (۲) ایمان (۳) عمل صالح

نتایج تکرار توبه:

(۱) محبوب شدن انسان نزد خدا (۲) جلب رحمت خدا

اگر کسی گناهی مرتکب شد و توبه کرد، اما توبه‌اش را شکست و دوباره مرتکب گناه شد، هیچ مانعی ندارد که باز هم توبه کند و از خداوند عذرخواهی نماید؛ چرا که خداوند کسی را که فوراً از گناه خود ناراحت می‌شود و بسیار توبه می‌کند، دوست دارد؛ زیرا می‌بیند چنین فردی، با اینکه در دام گناه افتاده، اما قلبش نزد اوست و به سرعت از عمل خود پشیمان می‌شود.

(۱) ناامید کردن از رحمت الهی: شیطان انسان را از رحمت الهی مأیوس می‌سازد ← خاموشی میل توبه	
بازاً بازاً هر آنچه هستی بازاً این درگه ما درگه نومیدی نیست	گر کافر و گبر و بت‌پرستی بازاً صد بار اگر توبه شکستی بازاً
حیله‌های شیطان ۲- به تأخیر انداختن توبه (تسویف): تسویف از ریشه «سَوَف» و به معنای امروز و فردا کردن و کار امروز را به فردا انداختن است. این حیله شیطان، بیشتر برای گمراه کردن جوانان به کار می‌رود. اثرات و پیامدهای تسویف: (۱) سبب عادت جوان به گناه می‌شود. (۲) ترک گناه سخت می‌شود. (۳) میل به توبه خاموش می‌شود.	
(۳) گام به گام کشاندن به سوی گناه: شیطان، انسان را گام به گام و آهسته به سمت گناه می‌کشاند تا در این فرایند تدریجی، متوجه زشتی گناه و قبیح آن نشود و اقدام به توبه نکند. ← رابطه نامشروع با جنس مخالف	
(۱) تلاش در جهت دور شدن از گناه: توبه کننده تلاش می‌کند دیگر به سراغ گناهی که از آن پشیمان شده است نرود.	
مراحل تکمیلی توبه (۲) جبران حقوق الهی و حقوق مردم:	حقوق الهی مهم‌ترین حق خداوند، حق اطاعت و بندگی اوست. نمازها یا روزهای از دست داده را به تدریج قضا نماید. عبادت‌های ترک شده را بجا آورد.
حقوق مردم مادی: صدقه دادن، دعای خیر و طلب آمرزش کردن معنوی: حقوق معنوی انسان‌ها بسیار مهم‌تر از حقوق مادی آنان است.	

چند نمونه از ضایع شدن حقوق معنوی افراد:

- (۱) ریختن آبروی فرد با دروغ، غیبت و تهمت
  - (۲) شکسته شدن قلب پدر و یا مادر بر اثر بی حرمتی فرزند
  - (۳) توزیع کتاب یا راه انداختن شبکه اجتماعی گمراه کننده در فضای مجازی
  - (۴) رفتار ناپسند برخی افراد سبب بدبینی دیگران به دین بشود.
- ✓ سراسر عمر ظرف زمان توبه است.

بهترین زمان برای توبه؟

دوره‌ای است که (۱) امکان توبه بیشتر (۲) انجام توبه آسان‌تر (۳) جبران گذشته راحت‌تر است. صفات ناپسندی که در ما پدید می‌آیند، شبیه ریشه‌های نهالی هستند که در ابتدا نفوذ کمی در خاک دارد اما هر قدر زمان می‌گذرد، نفوذ آن بیشتر می‌شود و قوی‌تر می‌گردد تا جایی که کندن آن درخت بسیار سخت می‌شود ← توبه در جوانی بسیار آسان‌تر از زمان پیری است.

فردی اجتماعی: اگر جامعه در برخی از ابعاد از مسیر توحید و اطاعت از خداوند خارج شود، نیازمند بازگشت به مسیر توحید و اصلاح، یعنی «توبه اجتماعی» است.	توبه
--	-------------

مهمترین راه اصلاح و معالجه جامعه: انجام دادن امر به معروف و نهی از منکر

انحراف‌های اجتماعی در همان مراحل ابتدایی خود اصلاح باید شوند تا: (۱) گسترش نیابند (۲) ماندگار نشوند.

چند نمونه از انحراف‌های اجتماعی:

- (۱) رباخواری (۲) رشوه گرفتن (۳) بی‌توجهی به عفاف و پاکدامنی (۴) ظلم کردن و ظلم‌پذیری و اطاعت از غیر خدا

اگر مردم در انجام امر به معروف و نهی از منکر کوتاهی کنند، چه پیامدی دارد؟

- (۱) گناهان اجتماعی، قوی‌تر و محکم‌تر می‌شوند.
- (۲) گناهان اجتماعی، در تمام سطوح جامعه نفوذ می‌کنند.

در چه صورت توبه اجتماعی نیازمند اقدامات اینارگرانه بزرگ است؟

اگر مردم کوتاهی کنند و اقدامات دلسوزان جامعه به جایی نرسد و به تدریج انحراف از حق بیشتر و بیشتر شود، اصلاح آن مشکل می‌شود و نیاز به تلاش‌های بسیار و فعالیت‌های اساسی و زیربنایی پیدا می‌شود تا آنجا که ممکن است نیاز باشد انسان‌های بزرگی جان و مال خود را تقدیم کنند تا جامعه را از تباهی برهاند و مانع خاموشی کامل نور هدایت شوند.

درس هشتم: زندگی در دنیای امروز و عمل به احکام الهی

<p>(۱) رمز سعادت و رستگاری ما (۲) «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا»: به یقین هر کس خود را تزکیه کرد، رستگار شد. (۳) زمانی اتفاق می‌افتد که نفس ما از آلودگی‌ها پاک شود. این کار با توبه از گناهان آغاز می‌شود، اما برای تداوم پاک ماندن جان و دل انسان، می‌بایست علاوه بر توبه به سایر دستوراتی که خداوند فرمان داده است عمل نمود.</p>	<p>تزکیه نفس</p>
---	-------------------------

نمی‌توان بایدها و نبایدهای دینی و الهی را با قوانین بشری مقایسه کرد، زیرا:

- (۱) احکام و قوانین دین اسلام، زندگی سالم در دنیا را تضمین می‌کند.
  - (۲) قوانین دین نیک بختی و سعادت اخروی و ابدی را تأمین می‌نماید.
  - (۳) قوانین بشری اهداف محدود و کوچک دنیوی دارند.
- خداوند می‌داند گناه مانعی بزرگ بر سر راه سعادت و نعمت‌های ابدی است ← تعیین مجازات برای گناه

ویژگی‌های نعمت‌های که خداوند برای پرهیزکاران توصیف می‌کند:

(۱) مایه روشنایی چشم‌هاست (۲) نه چشمی دیده (۳) نه گوش شنیده (۴) نه به ذهن کسی خطور کرده است. زندگی دینی تنها شیوه مطمئن و قابل اعتمادی است که پیش روی هر انسان خردمند و عاقبت‌اندیش قرار دارد. هر کس که نگران عاقبت کار خود است به روشنی درمی‌یابد که تکیه بر خداوند و اعتماد به دستورات او، هر گونه نگرانی نسبت به آینده را از بین می‌برد. ← عمر جاودان همراه با خوشبختی

□ سوره توبه:

<p>دیدگاه زندگی دینی</p>	<p>أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٍ</p>	<p>آیا آن کس که بنیاد [کار] خود را بر پایه تقوای الهی و خشنودی خدا نهاده، بهتر است؟</p>
<p>دیدگاه زندگی غیر دینی</p>	<p>أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرْفٍ هَارٍ فَأَنْهَارٌ بِهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ</p>	<p>یا کسی که بنای خود را بر لبه پرتگاهی در حال سقوط ساخته و با آن در آتش دوزخ فرو می‌افتد؟ و خداوند گروه ستمکاران را هدایت نمی‌کند.</p>

پیام‌ها:

- (۱) زندگی محکم و استوار بر پایه‌های تقوای الهی و کسب رضایت و خشنودی خداوند بنا می‌شود.
- (۲) مقصود از بنای زندگی بر لبه پرتگاه، انتخاب زندگی غیردینی که عاقبت آن افتادن در آتش دوزخ است؛ می‌باشد.
- (۳) خداوند کسانی را که زندگی خویش را بر لبه پرتگاه بنا کرده‌اند، ظالم می‌نامد زیرا به وسیله انتخاب زندگی غیردینی و انجام گناه در حق خود عالی ظلم می‌کنند.

نکته: نکاتی در زمینه احکام دین:

۱- میان سعادت انسان در دنیا و جهان آخرت و بایدها و نبایدهای دین (احکام)، ارتباط و هماهنگی برقرار است ← بنابراین از هر راهی نمی‌توان به سعادت اخروی رسید؛ درست مانند رشد بدن در همین دنیا که فقط با تغذیه صحیح حاصل می‌شود.

۲- هر دستور خداوند، دلایل خاص خود را دارد که «حکمت» آن حکم و دستور نامیده می‌شود. گاهی ما حکمت برخی از دستورات خداوند را می‌دانیم و گاه از آن‌ها مطلع نیستیم. گاهی هم از علوم مختلف کمک می‌گیریم تا حکمت آن را به دست بیاوریم. این یک تلاش خوب و ارزشمند است.

۳- از آنجا که خداوند نصیحت‌گر حقیقی مردم و خواهان سعادت آنان است، به منظور پیشگیری از خطرات، هشدارهایی داده است تا مردم، قبل از گرفتار شدن، آن خطرات را بشناسند و از آن دوری کنند.

* اگر ورزش به قصد آمادگی برای انجام وظایف الهی باشد، مستحب و دارای پاداش اخروی است.

* اسلام فقط ورزشی را که همراه با قمار یا زیان‌آور باشد، بد می‌شمارد و منع می‌کند. اما تشویق‌کنندگان به قمار، این یک منع را چنان بزرگ می‌کنند که گویی دین مانع ورزش و بازی شده است.

* خداوند به ضررهای یک عمل نگاه می‌کند، نه دوست داشتن یا نداشتن مردم.

و بسا چیزی را خوش نمی‌دارید و آن برای شما خوب است و بسا چیزی را دوست می‌دارید و آن برای شما بد است و خدا می‌داند و شما نمی‌دانید.

۴- فقها و مجتهدین می‌توانند احکام اسلامی را متناسب با شرایط استخراج کنند، اما بدین معنا نیست که اگر جوامع بشری دچار انحراف شدند و خواسته‌ها و تمایلات مخالف با سعادت خود پیدا کردند، اسلام آن خواسته‌ها را بپذیرد و مطابق آن‌ها حکم کند. ← مانند شراب، قمار، انجام روابط نامشروع

واکنش مسلمانان نسبت به آیه حرام شراب و قمار:

(۱) مسلمانان کلام خدا را پذیرفتند.

(۲) مسلمانانی که این کسب و کارها را داشتند، از منفعتی که برایشان داشت صرف نظر کردند تا مرتکب گناه نشوند.

دلایل حرام شدن قمار:

(۱) قمار یک کار بیپه‌وده است. (۲) پول و ثروت مردم را در مسیری که هیچ فایده‌ای برای جامعه ندارد به کار می‌گیرد. (۳) میان برنده و بازنده کینه و دشمنی به وجود می‌آورد.

واکنش قرآن نسبت به ارتباط جنسی خارج از چارچوب شرع:

(۱) در مقابل آن ایستاد. (۲) آن را گناه کبیره شمرد. (۳) راه‌های آسان و بدون گناه برای ارتباط جنسی پیشنهاد داد.

پیامدهای ارتباط جنسی خارج از چارچوب شرع:

(۱) رایج شدن این ارتباط بازگشتی به دوران جاهلیت است.

(۲) بنیان خانواده را متزلزل می‌کند.

(۳) خانواده استحکام خود را از دست می‌دهد.

(۴) افزایش فرزندان تک سرپرست

(۵) به خطر افتادن سلامت جسمی و روحی انسان‌ها

نحوه اجرای احکام اسلامی در عرصه فرهنگ و ارتباطات:

فرهنگ، روح حاکم بر جامعه و نشان‌دهنده هویت و شخصیت آن است. نوع اجزا و عناصر فرهنگی هر جامعه نشان‌دهنده درجه و میزان ارزشمندی و تعالی آن جامعه است.

معیارهای اصلی در تشخیص ارزشمندی فرهنگ جوامع:

(۱) اعتقاد به خدا و یکتاپرستی (۲) ایمان و اعتقاد به پیامبران الهی (۳) اعتقاد به معاد و پابندی به آن

معیارهای فرهنگ برتر: توجه به عدالت، خردورزی، علم و دانش، عفاف و پاکدامنی، دوری از شهوت و غضب و پابندی به احکام و دستورات الهی

۱ تولید، توزیع و تبلیغ فیلم‌های سینمایی و تلویزیونی، لوح‌های فشرده، مجلات، روزنامه‌ها، کتاب‌ها و انواع آثار هنری به منظور گسترش فرهنگ و معارف اسلامی و مبارزه با تهاجم فرهنگی و ابتذال اخلاقی، از مصادیق مهم عمل صالح و از واجبات کفایی و دارای پاداش اخروی بزرگ است.

✓ تنها، پدیدآورنده یک اثر اجازه نشر و تکثیر آن را دارد. طبق نظر همه مراجع، اگر تولیدکننده یک اثر، تکثیر و کپی آن اثر را جایز نداند، تکثیر آن حرام است. خرید و استفاده از این آثار تکثیری نیز **حرام** است.

۲ ایجاد پایگاه‌های اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی به منظور اشاعه فرهنگ و معارف اسلامی و مقابله با اندیشه‌های کفرآمیز و ابتذال اخلاقی، **مستحب** است و در مواردی **واجب کفایی**. افرادی که توانایی علمی، فنی و مالی آن را دارند باید به ایجاد آن مبادرت ورزند.

بر دولت اسلامی **واجب** است که زیرساخت‌های لازم برای پایگاه‌های ارتباطی بومی و داخلی را فراهم کند. بر ما نیز **واجب** است که حتی المقدور از وسایل ارتباطی داخلی بهره ببریم و مانع نفوذ و سلطه رسانه‌های بیگانگان شویم.

۳ استفاده از موسیقی، **جایز** و **حلال** است.

فقط آن موسیقی که بی‌بندوباری و شهوت را تقویت و تحریک می‌کند و مناسب مجالس لهو و لعب است، **حرام** است.

استفاده از ابزارها، و آلات موسیقی برای اجرای سرودها و برنامه‌های فرهنگی مفید نیز **حلال** و **جایز** است.

۴ تولید، توزیع و تبلیغ فیلم‌هایی که موجب انحراف و فساد می‌شوند، از **گناهان بزرگ** است. خرید و فروش و تماشا کردن و گوش دادن به آن‌ها نیز **حرام** است.

۵ شرکت در مجالس شادی، **جایز** است و حتی اگر موجب تقویت صلۀ رحم یا تبلیغ دین شود **مستحب** است ← به شرط آن که در این مجالس، احکام دین مانند روابط میان محرم و نامحرم رعایت شود.

❑ نحوه اجرای احکام اسلامی در عرصه ورزش و بازی:

۱ خوب است هر مسلمانی بکوشد که بدنی قوی و نیرومند داشته باشد (۱) در زندگی از سلامت برخوردار باشد (۲) بتواند بهتر فعالیت کند (۳) در هنگام خطر و مبارزه با دشمنان دین پیروزمندانه عمل نماید.

۲ کسانی که برای تقویت رابطه صمیمانه میان خویشان و همسایگان و سلامت اخلاقی افراد خانواده در برگزاری بازی‌ها و ورزش‌های دسته جمعی پیش قدم می‌شوند، از **پاداش اخروی** بهره‌مند خواهند شد.

۳ شرط‌بندی از امور زیان‌آور **روحی** و **اجتماعی** است و انجام آن حتی در بازی‌ها و ورزش‌های معمولی نیز حرام است.

۴ اگر ورزش و بازی‌های ورزشی برای دور شدن افراد جامعه از فساد و بی‌بند و باری‌های دنیای کنونی ضرورت یابد، فراهم کردن امکانات آن **واجب کفایی** است.

❑ نحوه اجرای احکام اسلامی در عرصه اقتصاد:

۱ مسئولین باید اقتصاد کشور را به گونه‌ای مدیریت کنند که سه هدف زیر محقق شود:

اول) استقلال اقتصادی و عدم سلطه و نفوذ بیگانگان

دوم) پیشروی به سوی عدالت و قسط و کاهش فاصله طبقاتی

سوم) حرکت به سوی آبادانی و عمران در عین دوری از دنیازدگی و تجمل‌گرایی

۲ تلاش برای رزق و روزی حلال

رسول خدا(ص): عبادت ده جزء دارد که نُه جزء آن، کسب و کار حلال است.

۳ اگر مصرف کالاهای خارجی سبب وابستگی کشور شود، **واجب** است از خرید آن خودداری شود.

۴ اشرافی‌گری، تجمل‌گرایی برخی مسئولین و فساد اداری و مالی، یکی از مهم‌ترین عوامل عقب‌ماندگی اقتصادی و به وجود آمدن فاصله طبقاتی است. که سبب آثار منفی اقتصادی، بی‌اعتمادی عمومی و رواج تجمل‌گرایی و مصرف‌گرایی در میان مردم می‌شود پس بر

مسئولان و مدیران کشور **واجب** است که از این شیوه زندگی اجتناب کنند.

مجموعه افراد جامعه باید با پیروی از پیامبر اکرم(ص) و امر به معروف و نهی از منکر روابط اقتصادی را سالم نگه دارند.

درس نهم: پایه‌های استوار

گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام نیازمند: (۱) تغییر در نگرش انسان‌ها (۲) تحولی بنیادین در شیوه زندگی فردی و اجتماعی مردم، بود.

معیارهای تمدن اسلامی:

- ۱ دعوت به توحید و یکتاپرستی (قل هو الله احد)
- ۲ آشنایی با معاد و وجود جهان پس از مرگ: رسول خدا (ص) در کنار دعوت به توحید، افق انسان‌ها را از محدوده زندگی دنیایی فراتر برد و آنان را با زندگی در آخرت آشنا کرد.
- ۳ ایجاد جامعه‌ای بر اساس ولایت الهی و مبارزه با طاغوت
- ۴ برپایی جامعه‌ای عدالت‌محور

ویژگی‌های جامعه عدالت‌محور:

- ۱- مظلوم بتواند به آسانی حق خود را از ظالم بستاند.
  - ۲- امکان رشد برای همه انسان‌ها فراهم باشد.
  - ۳- نعمت‌ها و ثروت‌های زمین در انحصار گروهی محدود نباشد.
- پیامبر اکرم(ص): برترین جهاد، سخن حقی است که انسان در مقابل سلطانی ستمگر بر زبان آورد.
- ویژگی اوصاف نمازگزاران:** در مال خود برای محرومان و فقیران حق معینی قرار داده‌اند.
- ویژگی تکذیب‌کنندگان دین:** ۱- یتیمان را از خود می‌رانند. ۲- دیگران را به اطعام مساکین تشویق نمی‌نمایند.
- ۵ ارتقای جایگاه خانواده و ارزش دادن به مقام زن:

جایگاه و مقام زن در دوره قبل از اسلام ← زن همچون کالا تلقی می‌شد و در بسیاری از اقوام و قبایل از کمترین حقوق فردی و اجتماعی، حتی حق مالکیت برخوردار نبود. تولد دختر در خانواده سرافکنندگی آن خانواده را به دنبال داشت. زن از هر گونه احترام و جایگاه محروم شده بود.

جایگاه و مقام زن در تمدن اسلامی ← یکی از اهداف مهم پیامبر اکرم(ص)، ارتقای جایگاه خانواده به عنوان کانون رشد و تربیت انسان‌ها و مانع اصلی فساد و تباهی بود. احیای منزلت زن و ارزش‌های اصیل او از عناصر اصلی این برنامه به شمار می‌رفت. رسول خدا(ص) با گفتار و رفتار خویش انقلابی عظیم در جایگاه خانواده و زن پدید آورد.

خانواده رسول اکرم(ص)، الگوی تمام عیار عفاف، حیا و پوشش اسلامی بودند تا به دیگر مؤمنین بیاموزند که توجه به مقام و منزلت زن به معنی بی‌بندوباری، نگاه ابزاری به او و متزلزل ساختن بنیان خانواده نیست.

نمونه‌هایی از رفتارهای جاهلانه حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس نسبت به زن:

(۱) حرم‌سرا تشکیل دادند (۲) زنان زیادی را به دربار خود آوردند و حقوق الهی آنان را نادیده گرفتند.

تفاوت میان حقوق زن در تمدن اسلامی با حقوق زن در اروپا:

زنان حق مالکیت و کار داشتند. دسترنج آن‌ها به خودشان تعلق داشت و در اختیار همسر یا پدر قرار نمی‌گرفت. به همین دلیل می‌توانستند ثروت خود را وقف امور عام‌المنفعه کنند. بسیاری از موقوفه‌های قدیمی کشور ما مربوط به زنان خیریه است که ثروت خود را وقف امور خیریه کرده‌اند. تحصیل برای زنان آزاد بود و اندیشمندان بزرگی از زنان در جهان اسلام پیدا شدند که قبلاً سابقه نداشت. قرآن کریم، اصولاً تلقی درجه دوم بودن زن را به شدت نفی کرد و با اینکه در آن عصر و حتی تا همین دوره‌های اخیر، در اروپا زن را بر اساس تورات، موجود درجه دوم تلقی می‌کردند، آیات قرآنی با این نگاه مبارزه کرد.

۶ توجه به علم آموزی و خردورزی:

اولین آیاتی که بر رسول خدا (ص) نازل شد و آغازگر رسالت وی بود، درباره دانش و **آموختن** بود.

دعوت به تفکر و تعقل، تدبیر و خردورزی در جای جای قرآن مشاهده می‌شود.
نزول تدریجی آیات قرآن کریم
دعوت مکرر قرآن به خردورزی و دانش
تشویق‌های دائمی رسول خدا(ص)

← سبب شکسته شدن سد جاهلیت به خرافه‌گرایی شدند.

- ✓ رسول خدا(ص) نه تنها همه را دعوت به علم‌آموزی کرد، بلکه آموختن علم را برای مردم **واجب** دانست و فرمود: طلب علم بر هر مرد و زن مسلمان **واجب** است.
- ✓ کتاب شفای بوعلی یک دایره المعارف در منطق، ریاضیات، علوم طبیعی و فلسفه است و بخشی **فلسفی** آن هنوز هم از مهم‌ترین کتاب‌های فلسفی جهان محسوب می‌شود.
- ✓ ملاصدرا، فیلسوف بزرگ اسلامی دربارهٔ هماهنگی میان دین و تفکر عقلی می‌گوید: نیست باد آن فلسفه‌ای که قوانینش با کتاب قرآن و سنت رسول خدا(ص) و ائمهٔ اطهار(ع) مطابقت نداشته باشد.
- ✓ یکی از ویژگی‌های فرهنگ علمی دورهٔ اسلامی، منحصر نبودن تحصیل علم به طبقه یا قشری خاص بود.
- ✓ در تمدن اسلامی، در قرون اولیه، در امور مربوط به بهداشت و سلامتی، وضع مسلمانان بسیار درخشان بود.

درس دهم: تمدن جدید و مسئولیت ما

اروپا تاکنون حداقل شاهد سه تمدن بزرگ بوده است که آخرین آن تمدن جدید است. آشنا شدن با نقاط قوت و ضعف تمدن جدید برای ما مطلوب است از جهات:

- ۱ قدرت تأثیرگذاری بیشتر
- ۲ بهره‌مند شدن از نقاط قوت در راستای احیای تمدن اسلامی
- ۳ عبرت گرفتن از ضعف‌ها و آسیب‌ها در راستای برنامه‌ریزی درست و کم‌اشتباه برای سامان‌دهی تمدن اسلامی

<p>(۱) به تمدن دورهٔ قرون وسطی مشهور است.</p> <p>(۲) با کنار گذاشتن اعتقادات باستانی و بت‌پرستی و روی آوردن به مسیحیت آغاز شد.</p> <p>(۳) این تمدن برای اروپایی‌ها یک حرکت رو به جلو محسوب می‌شد.</p> <p>(۴) با ظهور این تمدن، مردم بت‌پرست اروپا به یک دین الهی معتقد شدند.</p> <p>(۵) بت‌ها و بتخانه‌ها از بین رفت، اتحاد در سرزمین اروپا حاکم شد، بناهای باشکوه مذهبی ساخته شد، کتاب‌هایی در اخلاق، معنویت و فرهنگ نگارش یافت. آثار هنری بزرگی پدید آمد.</p>	<p>تمدن دوم اروپا</p>
<p>کلیسا و تعالیم تحریف شده</p> <p>بهره‌گیری از تجربیات سایر تمدن‌ها</p>	<p>زمینه‌های پیدایش تمدن جدید</p>
<p>۱- کتاب‌های دانشمندان مسلمان به سرعت ترجمه شد، علاقه به پژوهش و آزمایش و تجربه افزایش یافت، نقد رهبران کلیسا شروع شد، حقوق و قانون مورد توجه واقع گردید، خردورزی در دستور کار قرار گرفت.</p> <p>۲- مونته‌گمری وات: علم و فلسفه در اروپا بدون کمک گرفتن از فرهنگ اسلام توسعه نمی‌یافت. وظیفهٔ مهم ما اروپاییان این است که این اشتباه را اصلاح کنیم و به مدیون بودن عمیق خودمان به جهان اسلام اعتراف کنیم.</p> <p>۳- ویل دورانت: بسیاری از هنرها و فنون برجستهٔ اروپایی همچون معماری، اسلحه‌سازی و ... را مدیون صنعتگران مسلمان می‌داند.</p>	<p>بهره‌گیری از تجربیات سایر تمدن‌ها</p>

- ۱- غسل تعمید ← هر کسی با گناه اولیه به دنیا می‌آید پس هر کودکی باید غسل ویژه‌ای داده شود تا از آن گناه پاک گردد.
- ۲- مسیح (ع) خود را به عنوان تاوان گناه بشریت فدا کرد و به دار آویخته شد.
- ۳- اعتراف به گناهان در حضور کشیش ← پیامدها:
  - ۱) عبادت و راز و نیاز کردن با خدا به روز معینی در هفته و در محل کلیسا در حضور کشیشان اختصاص یافت.
  - ۲) سست شدن ارتباط شخصی و پیوسته انسان با خدا
  - ۳) واسطه قرار گرفتن کشیشان میان خدا و بندگان او
  - ۴) بسیاری از کشیشان شروع به فروختن بهشت کردند و در عوض بخشش گناه، پول‌های کلان به دست آوردند.
- ۴- ازدواج مسیحی ← امکان جدایی زن و شوهر نیست و پیوندشان باید ابدی باشد. کشیش‌ها حق ازدواج نداشتند و تا آخر عمر باید مجرد می‌ماندند. کشیش‌ها ازدواج را امری دنیایی و پست تلقی می‌کردند.
- ۵- ناسازگاری ایمان با تعلق:
  - ۱) پذیرش رهبران کلیسا درباره هر موضوعی، حتی موضوعات علمی، ضروری بود.
  - ۲) به عقل و عقلانیت کمتر توجه می‌شد.
  - ۳) مخالفت با نظریات دانشمندان گذشته را مخالفت با دین مسیح می‌پنداشتند و مانع نشر نظریات جدید می‌شدند.

کلیسا و تعالیم تحریف شده

این آیین‌ها و اعتقادات و آداب و رسوم ساخته کلیسا به تدریج اروپا را با فساد و عقب‌ماندگی و مشکلات دیگر دست به گریبان کرد.

آثار و پیامدهای مثبت و منفی تمدن جدید

<p>۱- رشد سریع علم ← تولید علم در قرون اخیر جهشی فوق‌العاده داشته است، به طوری که دوران جدید را می‌توان دوران علم نامید. ← مثل اختراع صنعت چاپ، کشف الکتریسیته و ساخت ماشین</p> <p>۲- توانایی بهره‌مندی بیشتر از طبیعت ← علم و تکنولوژی سبب شد که آدمی بتواند در طبیعت تصرف فوق‌العاده کند و تغییراتی را در آن به وجود آورد. مثال: بیرون کشیدن نفت از اعماق زمین، استخراج معادن</p>	<p>آثار مثبت</p>
<p>۱- مصرف‌زدگی ← تولید انبوه کالا ← نیاز کاذب ← (به وسیله تبلیغات) ← تنوع‌طلبی ← مصرف‌زدگی جدی‌ترین آسیب مصرف‌زدگی، تغییر الگوی زندگی و دل‌مشغولی دائمی مردم به کالاهای گوناگون است. در نتیجه، انسان را از اساسی‌ترین نیاز خود، یعنی پرورش و تکامل بُعد معنوی و متعالی خویش، غافل می‌سازد.</p> <p>۲- نابودی طبیعت ← افزایش توان علمی بشر و دستیابی وی به ابزارهای نوین، توانایی وی برای بهره‌برداری از منابع طبیعی را به سرعت افزایش داد و به تخریب ساختار طبیعی محیط زیست انجامید.</p>	<p>حوزه علم</p>
<p>۳- علم‌زدگی ← با گذشت چند قرن و شکست‌های پی‌در پی جوامع غربی در عرصه اخلاق و ظهور بحران‌های اخلاقی در این جوامع، بسیاری دریافتند که علم تجربی نمی‌تواند پاسخگوی همه نیازهای آنان باشد و نمی‌توان سعادت را تنها در این علم جست‌وجو کرد. این نیاز انسان غربی به معنویت باعث شد برخی افراد و گروه‌ها با هدف کسب مقام و شهرت، مکاتب و فرقه‌هایی را به نام مکاتب عرفانی و معنوی ایجاد کنند که اگرچه در ظاهر ادعای پاسخ به نیازهای معنوی بشر را دارند اما به دلیل آنکه برآمده از آموزه‌های وحیانی، نیستند، نتیجه‌ای جز سردرگمی برای بشر تشنه امروز نداشته‌اند.</p>	<p>۲- آثار منفی</p>

مسئولیت‌های ما در حوزه علم:

- ۱ تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری: پیشرفت‌های علمی پایه‌های استقلال یک ملت را تقویت می‌کند و مانع تسلط بیگانگان می‌شود.
  - ۲ حضور مؤثر و فعال در جامعه جهانی: جوامع غربی به دلیل آنکه خوشبختی را تنها در ابزارهای مادی می‌جستند و در این مسیر شکست خورده‌اند، به شدت به دنبال راه و مکتبی هستند که نجات‌بخش آنان باشد.
- ✓ پیام اسلام، پیامی مطابق با فطرت انسان‌هاست.

✓ لازم است ما این پیام‌های رهایی‌بخش را با همان شیوه‌هایی که رسول خدا به دیگران رساند در جهان تبلیغ کنیم و به دیگران برسانیم.

۳- ترسیم چهرهٔ عقلانی و منطقی دین اسلام:

میان یک پیام و روش تبلیغ آن باید تناسب **منطقی** و **معقول** برقرار باشد.

حق را نمی‌توان با روش‌های نادرست به دیگران رساند.

دین اسلام یک دین منطقی و استدلالی است و هر آموزه و حکم آن بر اساس حکمت الهی تنظیم شده است. چنین دینی را نمی‌توان با

تعصب‌های جاهلانه یا با روش‌های فریب کارانه تبلیغ کرد و نظر مردم را به سوی آن جلب نمود.

«ذُعْ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ»

روش‌های صحیح دعوت: ۱- دانش استوار ۲- اندرز نیکو ۳- جدال احسن

<p>۱- مشارکت مردم در تشکیل حکومت: حق تعیین سرنوشت و دخالت مردم در امور خود در تمدن جدید اتفاق افتاد. پیامد ← برخی از حکومت‌های استبدادی و موروثی حاکم بر کشورهای اروپایی از صحنه خارج شدند.</p> <p>۲- توجه به قانون: در تمدن جدید، به حقوق، قانون، ساختار حکومت و دولت توجه ویژه‌ای شد که عکس‌العمل حاکمیت نامطلوب کلیسا در قرون وسطی بود.</p> <p>آگاهی به قانون و حقوق با ترجمهٔ آثار اسلامی اتفاق افتاد.</p> <p>فواید ترجمهٔ آثار اسلامی برای تمدن جدید:</p> <p>(۱) آشنایی مردم با حقوق خود در مقابل دولت‌ها و یکدیگر</p> <p>(۲) تدوین قوانین حقوقی</p> <p>(۳) تأسیس سازمان برای حفظ قوانین حقوقی</p>	<p>آثار مثبت</p> <p>حوزهٔ عدل و قسط</p>
<p>۱- افزایش فاصلهٔ میان انسان‌های فقیر و غنی در جهان: شکل‌گیری نظام‌های سیاسی جدید، بر پایهٔ قدرت سرمایه‌داران و نفع‌طلبی فزایندهٔ آنان بود.</p> <p>پیامد ← بخش کوچکی از جهان روز به روز غنی‌تر ولی بخش عظیمی از آن فقیرتر شد.</p> <p>۲- ظهور ظلم فراگیر و پدیدهٔ استعمار:</p> <p>تصرف کشورها و غارت علنی ذخایر و آثار ارزشمند آن‌ها</p> <p>برده‌داری و نژادپرستی</p> <p>به وجود آمدن استعمار نو</p>	<p>آثار منفی</p>

با بیداری ملت‌ها، مبارزه با استعمارگران از اواخر قرن **نوزدهم** آغاز شد.

□ مسئولیت‌های مادر حوزهٔ عدل و قسط:

۱ **استحکام بخشیدن به نظام اسلامی:** استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است.

مهم‌ترین عوامل استحکام نظام اسلامی:

(۱) استحکام پایه‌های اقتصادی (۲) تلاش برای کاهش فقر (۳) توسعهٔ عدالت در همهٔ ابعاد (۴) تقویت اتحاد ملی (۵) انسجام اسلامی و مشارکت عمومی (۶) امر به معروف و نهی از منکر

۲ **مبارزه با ستمگران و تقویت فرهنگ جهاد و شهادت و صبر:**

<p>مبارزه با ظلم</p> <p>برقراری عدل</p> <p>گسترش حق و حقیقت</p>	<p>یکی از رسالت‌های اصلی دنیا</p>
---	-----------------------------------

همواره گروهی از اهل باطل هستند که نه تنها زیر بار حق نمی‌روند بلکه سد راه حق جویی می‌شوند زیرا گسترش عدالت منافع آن‌ها را تهدید می‌کند.

برای تحقق سخن حق در اجتماع چه مراقبتی لازم است؟

- ۱- باید برنامه‌ریزی کرد و قیام نمود.
- ۲- شرایطی فراهم کرد تا موانع حق و حق‌پرستی از جامعه خود و جهان زدوده شود.
- ۳- تلاش و پشتکار، جهاد و آمادگی برای شهادت در راه خدا و تحمل همه سختی‌های راه حق و حقیقت.

تمدن جدید با نگاه مادی به انسان به ویژه در حوزه روابط زن و مرد بیشترین آسیب‌ها را به نهاد خانواده وارد کرده است.	حوزه خانواده	آثار منفی
۱- فروپاشی نهاد خانواده: (۱) عدم انتقال ارزش‌های اخلاقی به جوانان (۲) تأسیس وزارت تنهایی		
۲- بی‌بندوباری جنسی: تغییر ضوابط و معیارهای اخلاقی در نتیجه رواج گسترده بی‌بندوباری جنسی در میان غربیان دیگر هیچ‌گونه ضابطه و معیار مذهبی یا اخلاقی که منشأ الهی داشته باشد، معنا ندارد.		
۳- استفاده ابزاری از زنان: برای تبلیغ کالاها، پوشش نامناسب، عادی شدن روابط نامشروع، گسترش تجارت، فحشا		
مسئولیت ما	تلاش در جهت تحکیم بنیان خانواده به عنوان کانون رشد فضیلت‌ها و محل تربیت نسل‌های توانمند و باهمت.	

ویژه رشته انسانی

درس در گرو خویش

✓ سر آغاز هر حرکتی ← اندیشه و تفکر ← گام بعد از اندیشه ← انجام واجبات و ترک محرمات

نکته نکته مهمی که در مورد اختیار وجود دارد این است که اختیار همچون یک شمشیر دو لبه است! از طرفی هم می‌تواند باعث سعادت شود و هم شقاوت!

شیطان و رسانه‌ها و دوست ناباب و عوامل دیگر صرفاً در حد تحریک کننده هستند ولی آن امری که باعث می‌شود تا انسان درگیر گناه شود؛ نفس آدمی است! ← انسان گنه‌کار در گرو عمل خویش است.

فَالْهَمَّهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا   آنگاه [تشخیص] بدکاری و پرهیزکاری را به آن [نفس انسان] الهام کرد
 قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَاها   که هر کس آن را پاک گردانید، قطعاً رستگار شد
 وَ قَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا   و هر کس آن را آلوده کرد، قطعاً محروم شد.

علت انجام گناه و زمینه‌های آن

اولاً هیچ انسانی دوست ندارد که گناه کند و همه انسان‌ها خوبی را بیشتر از بدی و گناه دوست دارند. اما نکته‌ای که وجود دارد این است که چرا گناه می‌کنیم؟ **گرایش‌های مادی و غرایز** که برای زندگی در دنیا به آن‌ها نیاز داریم. اما باید حواسمان باشد که بین این دو مورد (یعنی گرایش‌های مادی و انجام گناه) مرزی ایجاد کنیم و به اشتباه در دام و تله‌های شیطان نیفتیم! به عبارتی اگر امیال مادی ما کنترل نشوند، این امیال سر به طغیان برداشته و انسان مرتکب گناه خواهد شد. یک نظری که کتاب به آن پرداخته این است که اگر ما انسان‌ها را برای امری منع کنیم؛ احتمال دارد که تمایل افراد برای انجام آن عمل بیشتر شود! در جواب باید بگوییم که :

- ۱- قرآن انسان رو از انجام کاری منع نکرده بلکه انسان را به استفاده متعادل و منطقی از آن‌ها دعوت کرده است.
- ۲- حریص شدن و گرایش بیشتر مردم به این مسائل ربطی به منع شدن ندارد بلکه انسان که تحریک شود، تمایلاتش پرنرگ‌تر می‌شوند.
- ۳- برخی افراد منفعتشان در این است که انسان‌ها در تمایلات مادی افراط کنند و اتفاقاً به دنبال حریص کردن مردم هستند و این دسته از افراد، به استفاده متعادل و منطقی از تمایلات نام منع گذاشته تا این‌گونه القا کنند که اسلام به دنبال منع کردن انسان است!

ایمان به خدا به ما کمک می‌کند که کمتر درگیر گناه شویم :

- ۱- کسی که مؤمن است می‌داند خدا ناظر به اعمالش است، پس حیا می‌کند و کمتر درگیر گناه خواهد شد.
- ۲- کسی که مؤمن است می‌داند خدا هیچ عملش بی‌حکمت نیست و بیهوده به این دنیا نیامده پس سعی می‌کند که از گناه دور شود.
- ۳- انسان مؤمن در سردرگمی قرار ندارد و خدا او را راهنمایی کرده و با اطمینان هم به این راهنمایی‌ها توجه می‌کند و به آن‌ها عمل می‌کند. مؤمنانی که: ۱- خاشع و فروتن هستند ۲- از بیهوده کاری روی گردانند ۳- و انفاق مال می‌کنند ۴- و پاک‌دامن هستند ۵- امانت دارند و به عهدشان وفا می‌کنند ۶- و از نماز خود محافظت می‌کنند ← اینها وارث وعده‌های زیبای خدا هستند و به **فردوس** (یکی از بالاترین مراحل بهشت) می‌رسند.

چرا برخی مؤمنین گناه می‌کنند؟

۱- ایمان زبانی با ایمان واقعی فرق می‌کند! گاهی فرد به دروغ می‌گوید که به خدا ایمان دارد در حالی که اینطور نیست و از همه مهم‌تر: برای اینکه ایمان به خدا تأثیرش را در زندگی ما داشته باشد باید ایمان وارد قلبمان شود و اگر این اتفاق نیافتد فرد از دستورات خدا **سرپیچی** خواهد کرد!

۲- حتی اگر واقعاً فرد مؤمن باشد هم باز درجه ایمان افراد با هم متفاوت است و هر قدر ایمان **قوی‌تر** باشد دوری از گناه هم بیشتر است و بر این اساس می‌توانیم **درجه ایمان** اطرافیان را بسنجیم.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
أَسَاءُوا السَّوَاءِ
أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ
وَ كَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ
سپس سرنوشت آنان که
مرتکب گناه شدند
چنین شد که نشانه‌های خدا را تکذیب کردند
و آن نشانه‌ها را به تمسخر می‌گرفتند

نکته «توجیه گناه» و «عادت به گناه» از پرتگاه‌های خطرناک سقوط در وادی ضلالت است.

فکر گناه: هر فردی که حتی به گناه فکر هم کند، تخم گناه در دلش کاشته و گرفتار گناه خواهد شد.

مَنْ كَثُرَ فِكْرُهُ فِي الْمَعَاصِي دَعَتْهُ إِلَيْهَا ← کسی که درباره معاصی زیاد فکر کند، گناهان او را به سوی خود می‌کشاند.
از امام صادق نقل شده: «موسی بن عمران به شما دستور داد که زنا نکنید اما من به شما دستور می‌دهم که حتی فکر گناه هم به خاطر نیاورید...»

بدتر از گناه :

- ۱- کوچک شمردن گناه (مثلاً به مبلغ کوچیک دزدی کنیم و بعد بگیم کلی اختلاس میشه و این در برابر اون چیزی نیست!)
- ۲- افتخار کردن به گناه (مثلاً بگیم من رشوه گرفتم و هیچ کس نفهمید)
- ۳- شادمانی کردن بر گناه (مثلاً خوشحالی کنیم که سر فلانیو کلاه گذاشتیم!)
- ۴- اصرار بر گناه (بگیم خوب کردم رشوه گرفتم بازم پیش بیاد می‌گیرم!)

گناهان صغیره و کبیره: گناهانی که آثار سوء و منفی آنها بیشتر است: گناه کبیره / گناهان کبیره و صغیره به طور واضح مشخص نشدند فقط می‌توانیم بگوییم برخی گناهان حتماً کبیره هستند / عادت و تکرار گناه صغیره زمینه‌ساز رفتن به سوی گناه کبیره است/ یکی از گناهان کبیره، کوچک شمردن گناهان صغیره است!

انقلاب علیه خود: یعنی انسان با پیروی از **عقل** علیه تمایلات نابه جا و ناپسندش قیام کند یعنی **خود عالی** به **خود دانی** غلبه کند.
کتمان گناه: اینکه به طور کلی نباید گناهی از ما سر بزند! ولی اگر گناهی کردیم، نباید درباره آن گناه حرف بزنییم و یا اینکه با بقیه به اشتراک بگذاریم! بلکه باید سکوت کرده و کتمان و پنهانش کنیم! چرا که اگر آن گناه را توضیح بدهیم ممکن است که در بین بقیه افراد جامعه نیز رواج پیدا کرده و در این صورت فساد رواج پیدا می‌کند و قبح عمل شکسته خواهد شد.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ
آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

بی گمان کسانی که دوست دارند کارهای بسیار زشت در میان کسانی که
ایمان آوردند شایع شود، در دنیا و آخرت عذابی دردناک دارند.

آثار گناه:

قساوت قلب: حالتی که قلب به حق تسلیم نیست تا آنجایی که نصیحت هیچ نصیحت کننده‌ای برایش مؤثر نیست که این حالت با تکرار گناه اتفاق می‌افتد! به عبارتی قلب، کاملاً سخت شده و همچون سنگ در برابر خدا و رحمت خدا قرار می‌گیرد!

قرآن در این باره می‌فرماید: «سپس دل‌هایتان پس از آن سخت شد، همانند سنگ یا سخت‌تر از سنگ، زیرا از بعضی سنگ‌ها جویباران می‌شکافد و از بعضی از آن‌ها آب بیرون می‌آید و برخی از آن‌ها از عظمت و خشیت خداوند فرومیفند»

امام باقر: «هیچ چیز مانند گناه دل را فاسد نمی‌کند. همانا قلب آلوده به گناه می‌شود تا جایی که گناه بر آن چیره می‌شود و آن زیرو می‌شود»

سلب توفیق: با انجام گناه درهای رحمت به روی فرد گناهکار بسته می‌شود و چه بسا همین محرومیت سرچشمه محرومیت‌های بعدی شود، مگر اینکه فرد بعد از انجام گناه، قلباً پشیمان شود و توبه کند. «به عبارتی با انجام گناه، خود را از نعمت‌های الهی محروم می‌کنیم!»

از بین بردن آرامش خاطر اینکه گناه باعث می‌شود تا وجدان فرد از درون ناراحت شود. امام علی می‌فرماید: «گاهی یک لحظه گناه، اندوه طولانی به دنبال دارد».

نکته: وقتی به گناه آلوده شدیم، باید توبه کنیم تا از غم و اندوه فاصله بگیریم! ولی اگر غرق در گناه شویم، فقط دست به توجیه می‌زنیم و سعی در کوچک شمردن گناه خواهیم داشت! تا در نهایت بر وجدان خود چیره شده و آن گناه را به آسانی انجام خواهیم داد.

درس عصر شکوفایی

در دوران قبل از رواج اسلام، جوامع غرق در فساد و جهل بودند! از طرفی داشتن دختر را ننگ می‌دانستند از طرفی یک سری عقاید خاص داشتند، بت پرست بودند، خدایان متعددی را می‌پرستیدند، برده‌داری می‌کردند و در ایران دوران ساسانی کل ثروت فقط در اختیار ۱ درصد بود و پادشاهان ساسانی خود را صاحب جان و مال مردم می‌دانستند. خسرو پرویز، پادشاه ایران در زمان طلوع اسلام خود را آدمی فناپذیر معرفی می‌کرد.

رسول خدا با همکاری مردم توانست تا تمدنی بر پایه معیارهای الهی ایجاد کند و همواره هم جامعه را نسبت به مسئولیت‌های بزرگشان مطلع می‌کرد و به آن‌ها هشدار می‌داد.

فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ
وَمَنْ تَابَ مَعَكَ
وَلَا تَطْغَوْا
إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

پس مقاومت کن همان طور که به تو امر شد
و هر کس که با تو توبه کند
طغیان نکنید
همانا او به آنچه انجام می‌دهید بیناست

گزارشی از تلاش مسلمانان صدر اسلام برای تحقق برخی معیارها

الف) تحکیم بنیان خانواده

اینکه پیامبر با رفتار محترمانه‌ای که نسبت به دخترش داشت سعی می‌کرد تا تبعیض و بی‌احترامی نسبت به زنان در جامعه را از بین ببرد و برخی از دشمنان پیامبر او رو ابتر (بی‌دنباله) می‌نامیدند تا تحقیرش کنند! ولی پیامبر و دخترشان، حضرت فاطمه انقلابی را در مورد شخصیت اجتماعی زن به وجود آوردند! حتی در تاریخ هم آمده که پیامبر دست دخترش را می‌بوسید.

بهترین زنان جهان چهار تن هستند: مریم، آسیه، خدیجه و فاطمه
خداوند از خشنودی فاطمه خشنود و از خشمش به خشم می‌آید.

فاطمه پاره‌ای از تن من است هر کس او را بیازارد مرا آزرده است و هر کس مرا آزار دهد خدا را آزرده است.

البته بعد از پیامبر مجدد رفتارهای جاهلی در مورد زنان گسترش یافت و شاهان با ساختن حرم‌سراها حقوق زنان را زیر پا می‌گذاشتند و دقیقاً در اروپا هم زنان حق مالکیت نداشتند و به نوعی **بربریت** حاکم بود.

اما در اسلام، زنان می‌توانستند کار کنند و استقلال مالی داشته باشند و در امور عام‌المنفعه کمک کنند و حتی می‌توانستند دانشمند باشند!

نکته مهم: قرآن هم با تلقی زن به عنوان جنس دوم مشکلی اساسی دارد.

ب) رشد و بالندگی علم و فرهنگ

رسول اکرم به یارانش فرمود: هر کس می‌خواهد که نگاهش به چهره کسانی افتد که از آتش دوزخ در امان‌اند، به جویندگان علم بنگرد. هر کس که برای یادگیری و نه برای تفاخر یا مال و شهرت، رفت و آمد می‌کند به ازای هر گام، پاداش عبادت یک ساله عابد برایش نوشته می‌شود.

حضرت فاطمه کلاس‌های درس می‌گذاشتند و زنان به کلاس ایشان می‌رفتند و سؤالات شرعی می‌پرسیدند و ایشان هم با روی باز به سؤالات آن‌ها پاسخ می‌داد و معتقد بود که به ازای هر سؤال، مرواریدهایی به اندازه فاصله زمین تا آسمان برایش است.

تمام این تلاش‌ها باعث شد تا علم گسترش پیدا کند و علوم مختلف به چندین شاخه مختلف تقسیم شوند و از طرفی هم توجه به امور بهداشت و سلامت به واسطه توجه به وضو و غسل و دیگر آموزه‌های بهداشتی مثل طهارت و نجاست باعث شده بود تا در آن زمان در زمینه بهداشت و سلامتی زبانزد سایر ملل گردیم.

✓ حدیث امام رضا در مورد علم:

اگر آموختن دانش با هدف الهی همراه باشد، کار نیک تلقی می‌شود.

علم آموزی عبادت است و مذاکره علمی تسبیح و تقدیس پروردگار. عمل و رفتار هماهنگ با علم جهاد در راه خداست و فرشتگان شیفته دوستی با دانشمندان هستند.

برناردشاو، نویسنده معروف انگلیسی: «من همیشه نسبت به دین محمد نهایت احترام را گذاشتم به نظر من اسلام تنها مذهبی است که توانایی تسلط بر حالات گوناگون و متغیر زندگی و مواجهه با آن‌ها را دارد.»

ج) توجه به عدالت و حقوق مردم:

عدل از مهم‌ترین معیارهای تمدن اسلامیست!

پیامبر، مردم را به عدالت دعوت کرده و عدالت اقتصادی یکی از ابعاد عدالت است! که تفاوت انسان دین‌دار و بی‌دین در همین نوع از عدل مشخص می‌شود.

أَيَا كَسَانِي كَه	أَرَايْتُ الَّذِي
تَكْذِيبِ مِي كَنْدِ دِينِ رَا	يُكْذِبُ بِالْذِينِ
اَيْنِ هَمَانِ كَسِي اسْتِ كَه	فَذَلِكِ الَّذِي
يَتِيمِ رَا مِي رَانْدِ	يَدْعُ الْيَتِيمَ
وَ رَغْبَتِي نَدَارْدِ	و لَا يَحْضُ
بِهْ غَذَا دَادِنِ بِهْ نِيَاژْمَنْدَانِ	عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ

نکته برترین جهاد، جهاد حقیقت است که انسان در مقابل سلطانی ستمگر بر زبان آورد.

سؤالات دینی دوازدهم - نیمسال اول

درس اول

سوال ۱ نیازمندی جهان به خدا را در پیدایش با ذکر دو مقدمه و یک نتیجه اثبات کنید. (یزد - دی ۱۴۰۲)

پاسخ: مقدمه اول این است که اگر در خود و جهان بنگریم درمی‌یابیم که تمام این پدیده‌ها وجودشان از خودشان نیست. ۲- مقدمه بر این شرح است که این پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نیست و برای موجود شدن نیازمند به پدید آورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد بلکه وجودش از خودش باشد. با توجه به دو مقدمه فوق می‌توانیم نتیجه بگیریم که ما و همه‌ی پدیده‌های جهان در پدید آمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای نیاز داریم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این موجود برتر و متعالی خدا نامیده می‌شود.

سوال ۲ آیا رابطه خدا با جهان مانند رابطه بنا با مسجد است؟ توضیح دهید. (شهر ری - ۱۴۰۲)

پاسخ: خیر. بنا فقط چینش مواد و جا به جا کردن آنها را برعهده دارد. نقشی در پیدایش و خلق کردن اجزای ساختمان مانند سنگ و گچ و هر یک از خواص آنها مانند استحکام سنگ و ... ندارد. بلکه خالق اجزای ساختمان و خواص آنها و حتی خود بنا خداوند است و همه‌ی اینها تحت اراده و تدبیر خداوند است و هر لحظه اراده کند می‌تواند ساختمان را از بین ببرد. بنابراین این جهان و همه‌ی پدیده‌های آن در هر لحظه و آن به خداوند نیازمند هستند که این نیاز هیچ گاه قطع و یا کم نمی‌شود.

سوال ۳ به چه دلیل آگاهی سرچشمه بندگی است؟ (لرستان - دی ۱۴۰۱)

پاسخ: انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند بی توجه اند، اما انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خداوند را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند، هر چه معرفت انسان به خود و رابطه اش با خدا بیشتر شود نیاز به او را بیشتر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند
افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی

سوال ۴ خداوند نور هستی است به چه معناست؟ (گرمسار - دی ۱۴۰۲)

پاسخ: خداوند نور هستی است بدین معناست که تمام موجودات وجود خود را از او می‌گیرند (نیاز به پیدایش) و به سبب او پیدا شده و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند (نیاز به پیدایش) و وجودشان به وجود خدا وابسته است (نیاز به خدا در بقا)

سوال ۵ آیا انسان می‌تواند با هر چیزی خدا را ببیند؟ (تهران - دی ۱۴۰۱)

پاسخ: خداوند نور هستی است، یعنی تمام موجودات وجود خود را از او می‌گیرند. در واقع هر موجودی در حد خودش تجلی خداوند و نشانگر حکمت قدرت و سایر صفات الهی است. از همین رو آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند

سوال ۶ در حدیث «تفکروا فی کل شیء و لاتفکروا فی ذات الله» پیامبر به ما چه توصیه‌ای می‌کند؟

(گرمسار - دی ۱۴۰۲)

پاسخ: حدیث به ما توصیه می‌کند که نباید در ذات و چیستی خداوند فکر کنیم، بلکه برای شناخت خداوند باید در نعمت‌ها و تجلیات او در دنیا تفکر کنیم

سوال ۷ چرا ذهن انسان نمی‌تواند به حقیقت خداوند احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید؟ (اردبیل - دی ۱۴۰۱)

پاسخ: لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است. ما در واقع به دلیل محدود بودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم. خداوند حقیقتی نامحدود دارد، در نتیجه ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید.

سوال ۸ بیت زیر با کدام یک از آیات ارتباط مفهومی دارد؟ (البرز - ۱۴۰۲)

«به هر جا بنگرم کوه و در و دشت
نشان از قامت رعنا تو ببینم»

الف) و الله هو الغنی الحمید

ب) انتم الفقراء الی الله

ج) لا تفکروا فی ذات الله

د) الله نور السماوات و الارض

پاسخ: این شعر به آن معناست که تمام جهان تجلی از خداوند است که با آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» و نور بودن خداوند ارتباط مفهومی دارد.

سوال ۹ در آفرینش، یک موجود فقط در چه صورتی در وجود خود نیازمند دیگری نیست؟ (شهر ری - ۱۴۰۲)

پاسخ: در آفرینش، یک موجود فقط در صورتی نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت؛ همواره بوده است و همواره خواهد بود.

سوال ۱۰ چرا رسیدن به معرفت عمیق و والا برای جوانان و نوجوانان آسانتر است؟ (یزد - ۱۴۰۲)

پاسخ: اینکه انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند معرفتی عمیق و والا است که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید اما هدفی قابل دسترس است؛ به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاک‌ی و صفای قلب دارند.

درس دوم

سوال ۱۱ مشخص کنید هر یک از عبارات قرآنی زیر بیانگر کدام یک از مراتب توحید یا شرک است؟ (لاهیجان - ۱۴۰۲)

الف) الله خالق کل شیء

ب) و لله ما فی السماوات و ما فی الارض

پاسخ: الف ← توحید در خالقیت است؛ یعنی خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است. موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد
ب ← توحید در مالکیت است؛ از آنجا که خداوند خالق جهان است، پس تنها مالک آن نیز هست. زیرا هر کس که چیزی را پدید می‌آورد مالک آن است

سوال ۱۲ هر یک از آیات زیر به کدام یک از مراتب توحید اشاره دارد؟ (مشهد - ۱۴۰۰)

الف) ما لهم من دونه من ولی و لایشرك فی حکمه أحداً

ب) قل اغیر الله ابغی رباً و هو رب کل شیء

پاسخ: الف ← توحید در ولایت است، هر کس مالک چیزی باشد حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد. اما دیگران بدون اجازه‌ی وی نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند، به این حق تصرف ولایت و سرپرستی می‌گویند

ب ← توحید در ربوبیت است، رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق بدست اوست، اوست که جهان را اداره می‌کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد.

سوال ۱۳ شرک چیست و مراتب آن را نام ببرید؟ (سنندج - ۱۴۰۰)

پاسخ: شرک به معنای شریک قرار دادن است برای خداوند، هر کس که معتقد باشد که خداوند شریک دارد، مشرک به حساب می‌آید. مراتب شرک نیز مانند توحید عبارت است از

۱- شرک در خالقیت ۲- شرک در مالکیت ۳- شرک در ولایت ۴- شرک در ربوبیت

سوال ۱۴ توضیح دهید چرا تصور چندین خالق برای جهان مردود است؟ (لاهیجان - ۱۴۰۲)

پاسخ: این تصور که چندین خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان‌اند یا با همکاری یکدیگر این جهان را آفریده‌اند به معنای آن است که هر کدام از آنها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند، همچنین به معنای آن است که هر کدام از خدایان کمالاتی دارند که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین همدیگر می‌شوند و دیگر چند خدا نیستند. چنین خدایان ناقصی خود نیازمند هستند و هر یک از آنها به خالق کامل و بی‌نیازی احتیاج دارد که نیازش را برطرف نماید

سوال ۱۵ چه کسی معتقد به شرک در مالکیت خواهد بود؟ (تهران - ۱۴۰۲)

پاسخ: شرک در مالکیت اعتقاد بر این است که علاوه بر خدا و در کنار او دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند، اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود.

سوال ۱۶ با یک دلیل مرز توحید و شرک را بررسی نمایید. (اصفهان - فرزنانگان، ۱۴۰۱)

پاسخ: اولاً خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. همه این روابط توسط خدا طراحی شده و به اذن و اراده‌ی او صورت می‌گیرند. ثانیاً همان‌گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار منافاتی با توحید ندارد، درخواست از اولیای الهی برای اجابت خواسته‌ها نیز منافاتی با توحید ندارد، زیرا پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیرمادی و با اذن خداوند این کار را انجام می‌دهند

سوال ۱۷ عقیده به توانایی پیامبر اکرم و اولیای دین در برآوردن حاجات انسان، چه زمانی شرک است و چه زمانی عین توحید است؟ (اردبیل - ۱۴۰۱)

پاسخ: عقیده به توانایی پیامبر اکرم و اولیای دین در برآوردن حاجات انسان وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آنها و مستقل از خدا بدانیم. اما اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست اولیا از خداوند و به اذن خدا بدانیم عین توحید است

سوال ۱۸ بیروان جریان تکفیری‌ها چه چیزی را شرک می‌شمارند؟ (یزد - ۱۴۰۲)

پاسخ: بیروان این جریان می‌گویند توسل به پیامبران و معصومین شرک است، طلب دعا و شفیع قرار دادن دیگران برای اینکه خدا انسان را ببخشد شرک است و همچنین معتقدند این گونه افراد کافر هستند و مسلمان محسوب نمی‌شوند متأسفانه این جریان بزرگترین ضربه را به اسلام وارد کرد و سبب نفرت مردم جهان از دین اسلام شد.

(سمنان - ۱۴۰۱)

سوال ۱۹ اصطلاحات زیر را تعریف کنید.

الف) شرک در ولایت   ب) شرک در ربوبیت

پاسخ: الف ← شرک در ولایت اعتقاد بر این است که علاوه بر خداوند و در کنار او دیگرانی نیز هستند که سرپرستی جهان را بر عهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می‌باشند

ب ← شرک در ربوبیت اعتقاد بر این است که علاوه بر خداوند و در کنار او دیگرانی نیز هستند که تدبیر امور موجودات را بر عهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند امور را تدبیر کند گرفتار شرک شده است

درس سوم

سوال ۲۰ آیه شریفه «أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا» به چه موضوعی اشاره دارد؟

(تهران - فرزنانگان، ۱۴۰۰)

پاسخ: اشاره به شرک عملی دارد یعنی اگر کسی دل به هوای نفس (بت درون) برده و او را معبود خود قرار دهد و اوامرش را به فرمان‌های خداوند ترجیح دهد یا در پی کسب رضایت قدرت‌های مادی و طاغوت‌ها (بت‌های بیرون) برآید، چنین شخصی گرفتار شرک عملی شده است.

سوال ۲۱ اگر همه خواسته‌های دنیوی خود را دنبال کنند و اهل ایثار نباشند و محور فعالیت آنها منافع شخصی باشد

(شهر ری - ۱۴۰۲)

چه نتیجه‌ای دربر دارد؟

پاسخ: اشاره به شرک عملی در بعد اجتماعی است که نتایجی در بر دارد از جمله: در چنین جامعه‌ای روز به روز انسان ستمگر قدرت بیشتری پیدا می‌کند و دیگران را در خدمت امیال خود به کار می‌گیرد. در نتیجه دیگر سخنی از حاکمیت خداوند و فرمان‌های او نیست بلکه سخن از حاکمیت طاغوت و دستوره‌های اوست

سوال ۲۲ با توجه به آیه «لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ» خداوند مؤمنان را از چه چیزی نهی نموده است؟

(البرز - ۱۴۰۲)

پاسخ: خداوند انسان را از دوستی با دشمنان خود و دشمنان مؤمنان باز می‌دارد که از نشانه‌های جامعه توحیدی است. جامعه توحیدی حکومت کسانی را که خداوند به آنها حق حکومت نداده است نمی‌پذیرد، با آنان که نسبت به خداوند و مسلمانان دشمنی می‌ورزند، دوستی نمی‌کند، با ظالمان مبارزه می‌کند و بنا به فرمان خداوند از محرومان و مستضعفان حمایت می‌کند

(مازندران - ۱۴۰۰)

سوال ۲۳ ارتباط دوسویه توحید فردی و اجتماعی به چه صورت است؟

پاسخ: میان بعد فردی و بعد اجتماعی توحید رابطه متقابل وجود دارد. هر قدر مردم یک جامعه به سوی توحید حرکت کنند، ارکان جامعه نیز بیشتر رنگ توحیدی به خود می‌گیرند؛ همان طور که هر قدر نهادهای اجتماعی در خدمت اجرای قوانین الهی باشند، زمینه برای رشد انسان‌ها و حرکت به سوی خداوند و زندگی موحدانه آسانتر می‌گردد

(تهران - ۱۴۰۱)

سوال ۲۴ ثمره توحید عملی بعد فردی چیست؟

پاسخ: از نظر انسان موحد هیچ حادثه‌ای در عالم بی‌حکمت نیست. از این رو موحد واقعی همیشه امیدوار است، در مقابل سختی‌ها و مشکلات صبور و استوار است. انسان موحد چون زندگی خود را بر اساس رضایت خداوند تنظیم کرده و پیرو فرمان‌های اوست، شخصیتی ثابت و پایدار دارد و برخوردار از آرامش روحی است

سوال ۲۵ امروزه بسیاری از انسان‌ها در واقع خود را مالک و ولی و پرورش دهنده (ربّ) جهان می‌پندارند، این موضوع پیامدهایی دارد. آنها را بیان کنید.

(تبریز - ۱۴۰۲)

پاسخ: از جمله پیامدهای آن تخریب محیط زیست، آلوده شدن طبیعت، پیدا شدن جوامع بسیار فقیر در کنار جوامع بسیار ثروتمند و مانند آنهاست، برخی از انسان‌ها مانند فرعون که «**أنا ربکم الاعلی**» می‌گفت و خود را پروردگار بزرگ مردم معرفی می‌کرد؛ خود را مالک دیگر جوامع می‌پندارند و برای آنها تصمیم‌گیری می‌کنند

درس چهارم

سوال ۲۶ سوالات زیر را پاسخ دهید.

امتحان نهایی سراسری

الف. تفکر در آیات و نشانه‌های الهی چگونه به افزایش درجهٔ اخلاص منجر خواهد شد؟
ب. بنا به فرمایش امام علی چرا تمام اخلاص در دوری از گناهان جمع شده است؟

پاسخ: الف ← هر قدر معرفت ما به خدا از طریق تفکر در آیات و نشانه‌های الهی بیشتر شود، موجب افزایش ایمان و در نتیجه موجب افزایش درجهٔ اخلاص ما خواهد شد
ب ← زیرا گناه ریشهٔ درخت اخلاص و بندگی را میسوزاند / زیرا گناه به تدریج اخلاص را از بین می‌برد.

سوال ۲۷ سوالات زیر را پاسخ دهید.

امتحان نهایی سراسری

الف. برای این که معرفت به خدا موجب افزایش درجهٔ اخلاص شود، چه اقدامی لازم است؟
ب. اخلاص در کاربرد دینی را تعریف کنید.

پاسخ: الف ← ساعاتی را صرف تفکر در آیات و نشانه‌های الهی کنیم.
ب ← یعنی شخص عملش را فقط برای رضای خدا و همانگونه که او دستور داده است، انجام دهد.

سوال ۲۸ راز و نیاز با خدا و کمک خواستن از او چگونه موجب تقویت اخلاص می‌شود؟

امتحان نهایی سراسری

پاسخ: غفلت از خداوند را کم می‌کند، محبت او را در قلب تقویت می‌سازد و انسان را از کمک‌های الهی بهره‌مند می‌سازد.

سوال ۲۹ بیت «برو این دام بر مرغی دگر نه / که عنقا را بلند است آشیانه» بیانگر کدام میوهٔ درخت اخلاص است؟

امتحان نهایی سراسری

توضیح دهید.

پاسخ: نفوذ ناپذیری در برابر وسوسه‌های شیطان. اگر انسان در اخلاص پیش رود، به مرحله‌ای می‌رسد که دیگر فریب وسوسه‌های شیطان را نمی‌خورد؛ چرا که شیطان خود اقرار کرده است که توانایی فریب دادن مومنان با اخلاص را ندارد

سوال ۳۰ از میوه های درخت اخلاص «دریافت پادشاهی وصف نشدنی» را همراه با ذکر نمونه توضیح دهید.

امتحان نهایی سراسری

پاسخ: بندگی خالصانه خداوند پادشاهی دارد که چه بسا در ذهن ما ننگجد و از تصور و تخیل ما فراتر رود. از جمله این پادشاه‌های وصف ناشدنی، دیدار محبوب حقیقی و تقرب به پیشگاه خداوند است

امتحان نهایی سراسری

سوال ۳۱ معنی آیات زیر را بیان کنید.

(۱) نَبِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ

(۲) اِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

پاسخ: الف ← نیت مؤمن از عمل او برتر است.

ب ← همانا اعمال انسان وابسته به نیت‌های اوست.

سوال ۳۲ رسیدن به درجاتی از بصیرت و روشن بینی که بتوانیم در شرایط سخت و پیچیده، حق را از باطل تشخیص

دهیم و گرفتار باطل نشویم بیانگر کدام یک از میوه های درخت اخلاص است؟

امتحان نهایی سراسری

پاسخ: دستیابی به درجاتی از حکمت

امتحان نهایی سراسری

سوال ۳۳ جاهای خالی زیر را پر کنید.

الف. ریشه درخت اخلاص و بندگی را می‌سوزاند و آن را به تدریج از بین می‌برد.

ب. خداوند بدان جهت ..... را واجب کرد تا اخلاص مردم را بیازماید.

پاسخ: الف ← گناه

الف ← روزه

درس پنجم

امتحان نهایی سراسری

سوال ۳۴ معنی هر کدام از اصطلاحات زیر را بیان کنید.

الف. قَدَر

ب. تقدیر

ج. قضا

پاسخ: الف ← به معنای «اندازه»

ب ← به معنای «اندازه گرفتن»

ج ← به معنای «به انجام رساندن»، «پایان دادن»، «حکم کردن» و «رحمت بخشیدن»

امتحان نهایی سراسری

سوال ۳۵ هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟

۱. تفکر و تصمیم

۲. مسئولیت پذیری

۳. احساس رضایت یا پشیمانی

الف. هیچ عاقل مر کلوخی را زند؟

ب. این که فردا این کنم یا آن کنم

ج. گر نبودی اختیار این شرم چیست؟

پاسخ: الف ← مسئولیت پذیری

ب ← تفکر و تصمیم

ج ← احساس رضایت یا پشیمانی

امتحان نهایی سراسری

سوال ۳۶ اختیار را تعریف کنید.

پاسخ: یک حقیقت وجدانی، به معنای توانایی بر انجام یک کار و یا ترک آن است.

سوال ۳۷ کسانی که می‌پندارند قدر و قضای الهی با اختیار انسان ناسازگار است، چه پندار نادرستی از تقدیر دارند؟

امتحان نهایی سراسری

پاسخ: آنان تصور می‌کنند که تقدیر، چیزی غیر از قانونمندی جهان و نظم در آن است که وقتی به حادثه‌ای تعلق گرفت،

هر قانونی را لغو و هر نظمی را برهم می‌زند

سوال ۳۸ چگونه می‌توان هم به قضا و اراده الهی اعتقاد داشت و هم انسان را موجودی مختار دانست؟ توضیح دهید

امتحان نهایی سراسری

پاسخ: وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از اراده الهی و خواست خداست. به عبارت دیگر خداوند اراده کرده است که انسان

موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری تا زمانی که ما اراده کاری را نکرده‌ایم آن کار انجام نمی‌گیرد. در عین

حال وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می‌زند همگی وابسته به اراده خداوند است. یعنی اراده انسان در طول اراده

خدا می‌باشد

سوال ۳۹ عبارت «اراده و اختیار در انسان، ناشی از اراده الهی است» را تحلیل کنید.

امتحان نهایی سراسری

پاسخ: خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد، در فعل اختیاری، تا زمانی که ما اراده کاری را

نکردیم آن کار انجام نمی‌گیرد. در عین حال، وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می‌زند همگی وابسته به اراده خداوند

است. یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافاتی ندارد. **همون سوال بالایی بود! اما به به شکل دیگه! دو**

تاش تو امتحان نهایی اومده

سوال ۴۰ علل عرضی را در پیدایش یک پدیده تعریف کنید.

امتحان نهایی سراسری

پاسخ: در علل عرضی، هر عامل به طور مستقیم نقش خاصی را بر عهده دارد که با نقش دیگری متفاوت است. در واقع

عوامل به صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر مشارکت می‌کنند. مانند: رویش یک گیاه

سوال ۴۱ علل طولی را در پیدایش یک پدیده تعریف کنید.

امتحان نهایی سراسری

پاسخ: یک عامل در عامل دوم اثر می‌گذارد و عامل دوم در عامل سوم تأثیر می‌کند تا اثر عامل اول را به معلول منتقل

کند. مانند رابطه انسان با اراده الهی

سوال ۴۲ عبارات درست و نادرست را تعیین کنید.

امتحان نهایی سراسری

الف. قدر و قضای الهی با اختیار انسان سازگار است.

ب. تقدیر، چیزی غیر از قانونمندی جهان و نظم در آن است.

ج. تقدیر، هر قانونی را لغو و هر نظمی را برهم می‌زند.

پاسخ: الف ← درست

ب ← نادرست

ج ← نادرست

درس ششم

سوال ۴۳ مطابق سنت الهی آیه «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ...» گشایش بَرَكَاتِ آسمان و زمین به چه مواردی مشروط شده است؟
امتحان نهایی سراسری

پاسخ: ایمان و تقوا

سوال ۴۴ خداوند با چه چیزهایی ما را آزمایش می‌کند؟ به طور کامل توضیح دهید.
امتحان نهایی سراسری

پاسخ: او با هر امر خیر یا شری ما را می‌آزماید، بیماری یا سلامت، فقر یا ثروت، از دست دادن پدر و مادر یا داشتن پدر و مادر، بارش باران یا وقوع خشکسالی و به طور کلی هر حادثه شیرین یا تلخ، مواد امتحانی ما به حساب می‌آیند و نحوه مواجهه ما با آنها پیروزی یا شکست ما را رقم می‌زند و مهبای امتحانی دیگر می‌سازد.

سوال ۴۵ اگر برخی انسانها، افزایش امکانات و نعمتهای الهی برای گناهکاران را نشانه لطف الهی بدانند، با توجه به سنت املاء و استدراج چه پاسخی می‌توان به آنان داد؟
امتحان نهایی سراسری

پاسخ: دچار سنت املاء و استدراج شده اند، یعنی اینان، فرصت‌ها و نعمت‌ها را وسیله غوطه ور شدن در گناهان قرار می‌دهند و مهلت‌ها و نعمت‌ها با اختیار و اراده خودشان به صورت بلای الهی جلوه‌گر می‌شود و باعث می‌شود که بار گناهان آنان هر روز سنگین‌تر شود و به تدریج به هلاکت ابدی نزدیک‌تر شوند

سوال ۴۶ هر یک از عبارتهای بالا با کدام یک از عبارتهای پایین ارتباط دارد؟ در ستون پایین، یک مورد اضافی است
امتحان نهایی سراسری

۱. مَنْ يَعِيشُ بِالْحَسَنِ أَكْثَرَ مِمَّنْ يَعِيشُ بِالْعَمَارِ

۲. وَ مَنْ جَاءَ بِالسَّيْئَةِ قَالَ يُجْزَى الْأَمْثَلُ هَا

۳. نَبَلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً

۴. أَنَا هُدَيْنَا السَّبِيلَ أَمَا شَاكِرًا وَأَمَا كَفُورًا

الف. ابتلاء

ب. امداد عام الهی

ج. تاثیر اعمال در زندگی

د. سبقت رحمت بر غضب

هـ. وجود اختیار در آدمی

پاسخ: ۱ ← تاثیر اعمال در زندگی

۲ ← سبقت رحمت بر غضب

۳ ← ابتلاء

۴ ← وجود اختیار در آدمی

سوال ۴۷ با توجه به حدیث «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ بِمَنْزِلَةٍ كَفَّةُ الْمِيزَانِ كُلَّمَا زَيْدٌ فِي إِيْمَانِهِ زَيْدٌ فِي بَلَاءِهِ» چرا خداوند مؤمنان را وارد امتحان‌های خاص می‌کند؟
امتحان نهایی سراسری

پاسخ: تا برای کسب کمالات برتر آماده شوند و ایمان آن‌ها تقویت گردد.

سوال ۴۸ با توجه به سنت «سبقت رحمت بر غضب» سخت‌گیری خدا بر برخی انسان‌ها چگونه تفسیر می‌شود؟
امتحان نهایی سراسری

توضیح دهید.

پاسخ: خداوند هنگامی که بر کسی سخت‌گیری می‌کند تا او را از اشتباه خود بازدارد و به هیچ وجه قصد انتقام‌گیری از فرزند خود را ندارد. از همین جهت است که راه بازگشت گناه کار به سوی خدا همیشه باز است

سوال ۴۹ مفهوم سنت امداد خاص (توفیق الهی) و یکی از جلوه‌های آن را توضیح دهید. **امتحان نهایی سراسری**

پاسخ: در اصطلاح دینی، توفیق به معنای آسان نمودن است، یعنی خداوند شرایط و اسباب را برای کسی که با نیت پاک قدم در راه حق می‌گذارد و در این راه سعی و تلاش می‌کند چنان فراهم می‌سازد که وی بتواند آسانتر به مقصد برسد؛ این امداد خاص خداوند «توفیق الهی» نام دارد. یکی از جلوه‌های این توفیق، نصرت و هدایت الهی به دنبال تلاش و مجاهدت است

سوال ۵۰ سنت حاکم بر زندگی معاندان و غرق شدگان کدام است؟ **امتحان نهایی سراسری**

پاسخ: سنت املاء و استدراج

سؤالات دینی دوازدهم - نیمسال دوم

درس هفتم

سوال ۵۱ توبه در لغت و اصطلاح دینی به چه معناست؟ **(سراسری)**

پاسخ: توبه در لغت به معنای بازگشت است و در اصطلاح دینی به معنای بازگشت از گناه به سوی خداوند و قرار گرفتن در دامن عفو و غفران اوست

سوال ۵۲ منظور از «پیرایش» و «تخلیه» چیست؟ **(سراسری)**

پاسخ: گناه آلودگی است و توبه پاک شدن از آلودگی‌ها است. توبه گناهان را از قلب خارج می‌کند و آن را شست‌وشو می‌دهد. به همین جهت به این عمل «پیرایش» یا «تخلیه» نیز می‌گویند

سوال ۵۳ با تدبر در آیه شریفه «لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا...» با توبه کدام گناهان بخشیده

می‌شود؟

(سراسری - ۱۴۰۰)

پاسخ: ترجمه آیه به صورت زیر است: بگو ای بندگان من که بسیار به خود ستم روا داشته‌اید از رحمت الهی نا امید نباشید، خداوند همه گناهان را می‌بخشد چرا که او آمرزنده مهربان است، پس با توجه به معنی آیه با توبه همه گناهان حتی شرک هم آمرزیده می‌شوند

سوال ۵۴ جای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

(سراسری - ۱۳۹۸)

اگر توبه با ..... و ..... همراه باشد گناهان را به حسنات تبدیل می‌کند.

پاسخ: ایمان و عمل صالح. توبه نه تنها گناه را پاک می‌کند بلکه اگر با ایمان و عمل صالح همراه باشد گناهان را به حسنات تبدیل می‌کند

خداوند می‌فرماید: «کسی که بازگردد و ایمان بیاورد و عمل صالح انجام دهد خداوند گناهان آنان را به حسنات تبدیل می‌کند زیرا خداوند آمرزنده و مهربان است.»

سوال ۵۵ چرا بهترین زمان توبه دوران جوانی است؟

(سراسری - ۱۴۰۰)

پاسخ: زیرا امکان توبه بیشتر و انجام آن آسانتر است و جبران گذشته راحتتر است. دوره جوانی دوره انعطاف‌پذیری، تحول و دگرگونی و دوره پیری دوره کم شدن انعطاف و تثبیت خوی و خصلت‌ها است. از این رو توبه در جوانی بسیار آسانتر از زمان پیری است

سوال ۵۶ پیام آیه «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ» چیست؟

(سراسری)

پاسخ: تکرار توبه اگر واقعی باشد نه تنها به معنی دور شدن از خداوند نیست بلکه موجب محبوب شدن انسان نزد خداوند و جلب رحمت او می‌شود؛ بنابراین اگر کسی گناهی مرتکب شد و توبه کرد اما توبه‌اش را شکست و دوباره مرتکب گناه شد هیچ مانعی ندارد که باز هم توبه کند و از خداوند عذرخواهی کند، چرا که خداوند کسی را که فوراً از گناه خود ناراحت می‌شود و بسیار توبه می‌کند دوست دارد، زیرا می‌بیند چنین فردی با اینکه در دام گناه افتاده اما قلبش نزد اوست و به سرعت از عمل خود پشیمان می‌شود

سوال ۵۷ منظور از «تسویف» چیست؟

(سراسری - ۹۹)

پاسخ: تسویف از ریشه سوف به معنای امروز و فردا کردن و کار امروز به فردا انداختن است. به عبارت دیگر گنهکار دائماً به خود می‌گوید «به زودی توبه میکنم» و این گفته را آن قدر تکرار می‌کند تا اینکه دیگر میل به توبه در او خاموش می‌شود. تسویف یکی از حیل‌های شیطان برای دور کردن انسان از توبه است. حیل‌ها دیگر او نا امید کردن از رحمت الهی است و حیل‌ها دیگر گام به گام کشاندن به سوی گناه است

سوال ۵۸ توبه اجتماعی چیست؟

(سراسری - ۹۸)

پاسخ: جامعه اگر در برخی از ابعاد از مسیر توحید و اطاعت از خداوند خارج شد، نیازمند بازگشت به مسیر توحید و اصلاح، یعنی نیازمند توبه اجتماعی است. انحراف‌های اجتماعی باید در همان مراحل ابتدایی خود اصلاح شوند تا گسترش نیابند و ماندگار نشوند. رباخواری، رشوه گرفتن، بی‌توجهی به عفاف و پاکدامنی، ظلم کردن و ظلم پذیری و اطاعت از غیر خدا از جمله‌ی این بیماری‌ها و انحراف‌ها است

سوال ۵۹ حق الناس را با مثال توضیح دهید.

(سراسری - ۹۹)

پاسخ: توبه کننده باید بکوشد اگر ستمی به مردم کرده است آن را جبران کند و حقوق مادی و معنوی آنها را در حد توان ادا کند و رضایت صاحبان حق را به دست آورد و اگر به آنان دسترسی ندارد به نیابت از آنها صدقه دهد و برایشان دعای خیر و طلب آمرزش نماید. حقوق معنوی انسان‌ها از حقوق مادی بسیار مهم‌تر است. مثلاً اگر با دروغ، تهمت، غیبت آبروی انسانی ریخته شده، اگر قلب پدر و مادری بر اثر بی‌حرمتی فرزندی شکسته شده است، در واقع حقوق معنوی افراد ضایع شده است و باید فرد توبه کننده به جبران حقوق از دست رفته بپردازد.

سوال ۶۰ مراحل تکمیلی توبه را فقط نام ببرید.

(سراسری - ۹۹)

پاسخ: الف ← تلاش در جهت دور شدن از گناه

ب ← جبران حقوق الهی و حقوق مردم

سوال ۶۱ نا امید کردن از رحمت الهی از حيله‌های شیطان برای دور کردن انسان از توبه است. این حيله را اختصاراً

توضیح دهید

پاسخ: شیطان ابتدا انسان را با این وعده که گناه کن و توبه کن به سوی گناه می‌کشاند و وقتی که آلوده شد از رحمت الهی مأیوسش می‌کند و می‌گوید آب که از سر گذشت چه یک و جب چه صد و جب، در این حالت انسان با خود می‌گوید که کار از کار گذشته و پرونده عملم نزد خداوند سیاه است و دیگر توبه‌ام پذیرفته نیست، در حالی که آدمی هر قدر هم که بد باشد، اگر واقعاً توبه کند و نادم و پشیمان باشد حتماً خداوند توبه اش را می‌پذیرد.

سوال ۶۲ یکی از مراحل تکمیلی توبه تلاش در جهت دور شدن از گناه است. آن را شرح دهید.

(بهبهان - ۹۹)

پاسخ: توبه‌کننده تلاش می‌کند دیگر به سراغ گناهی که از آن پشیمان شده است نرود، زیرا انجام آن مساوی با شکستن توبه است که در آن صورت باز هم باید توبه کند. به عبارت دیگر اگر توبه‌کننده حقیقتاً توبه کرده است؛ گرچه ممکن است به انجام آن گناه وسوسه شود، اما سعی خواهد کرد در عمل از آن دوری نماید، یعنی از افراد، مکان‌ها و موقعیت‌هایی که می‌توانند زمینه‌ساز شکل‌گیری گناه باشند دوری می‌کند.

سوال ۶۳ حقوق الهی را با مثال توضیح دهید.

(بوشهر - ۱۴۰۰)

پاسخ: دسته‌ای از حقوق مربوط به خداوند است. مهمترین حق خداوند نیز حق اطاعت و بندگی اوست. توبه‌کننده باید بکوشد که کوتاهی‌های خود را در پیشگاه خداوند جبران کند، برای مثال: نمازها و روزه‌های از دست داده را به تدریج قضا نماید و عبادت‌های ترک شده را به جا آورد.

درس هشتم

سوال ۶۴ بر اساس عبارت قرآن «أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ...» زندگی محکم و استوار بر

چه پایه‌هایی بنا می‌شود؟

(سراسری - ۱۴۰۰)

پاسخ: ۱- تقوای الهی ۲- رضایت پروردگار یا عمل به احکام و دستورات الهی

معنی آیه: آیا آن کس که بنیاد کار خود را بر پایه تقوای الهی و خشنودی خدا نهاده بهتر است یا کسی که بنای خود را بر لبه پرتگاهی در حال سقوط ساخته و با آن در آتش دوزخ فرو می‌افتد و خداوند گروه ستمکاران را هدایت نمی‌کند

(سراسری - ۱۴۰۱)

سوال ۶۵ «حکمت» را تعریف کنید.

پاسخ: هر یک از دستورات خداوند دلایل خاص خود را دارند که به آن حکمت آن دستور می‌گویند.

(سراسری - ۹۹)

سوال ۶۶ دلایل حرام بودن قمار در اسلام را بنویسید.

پاسخ: ۱- قمار علاوه بر اینکه کار بیپوده‌ای است،
 ۲- پول و ثروت مردم را در مسیری که هیچ فایده‌ای ندارد به کار می‌گیرد.
 ۳- این عمل همچنین میان برنده و بازنده کینه و دشمنی به وجود می‌آورد.

(سراسری - ۹۹)

سوال ۶۷ چرا در اسلام ارتباط جنسی خارج از چارچوب شرع حرام شمرده می‌شود؟

پاسخ: چون رایج شدن این ارتباط بازگشت به دوران جاهلیت است. این عمل بنیان خانواده را متزلزل می‌کند، فرزندان تک سرپرست را زیاد می‌کند، سلامت جسمی و روحی انسان‌ها را به خطر می‌اندازد.

(سراسری - ۱۴۰۱)

سوال ۶۸ بر اساس احکام اسلام در چه صورت ورزش مستحب و دارای پاداش اخروی است؟

پاسخ: اگر ورزش به قصد آمادگی برای انجام وظایف الهی باشد مستحب و دارای پاداش اخروی است. البته قوی شدن بدن وقتی ارزشمند است که قوت بازو سبب تواضع و فروتنی انسان شود نه فخرفروشی به دیگران

(سراسری - ۱۴۰۰)

سوال ۶۹ در چه صورت فراهم کردن امکانات ورزشی و بازی‌ها واجب کفایی است؟

پاسخ: اگر ورزش و بازی‌های ورزشی برای دور شدن افراد جامعه از فساد و بی‌بندوباری‌های دنیای کنونی ضرورت یابند فراهم کردن امکانات واجب کفایی است.

(پایانی کرمان - ۹۹)

سوال ۷۰ واجب کفایی به چه معناست؟

پاسخ: واجب کفایی عملی است که بر همه واجب است؛ اما اگر کسانی در حد کفایت به آن اقدام کنند از دوش دیگران برداشته می‌شود، اما واجب عینی عملی است که انجام آن بر تک تک مسلمانان واجب است.

(بوشهر - ۹۸)

سوال ۷۱ مسئولین کشوری باید اقتصاد را در راستای تحقق کدام اهداف مدیریت کنند؟

پاسخ: مسئولین باید اقتصاد را به گونه‌ای مدیریت کنند که اهداف زیر محقق شوند:
 ۱- استقلال اقتصادی و عدم سلطه و نفوذ بیگانگان
 ۲- پیشروی به سوی عدالت و قسط و کاهش فاصله طبقاتی
 ۳- حرکت به سوی آبادانی و عمران در عین دوری از دنیا زدگی و تجمل‌گرایی

سوال ۷۲ مطابق حدیث امام (علی): «يَا مَعْشَرَ التَّجَارِ الْفِئَةِ ثُمَّ الْمُتَجِرِّ» چگونه می‌توان از گرفتاری به کسب حرام

(سراسری - ۹۹)

دوری کرد؟

پاسخ: برای آشنایی با حلال و حرام در کسب و کار و تجارت باید با احکام تجارت آشنا شویم تا گرفتار کسب حرام نگردیم.

(سراسری - ۹۹)

سوال ۷۳ حکم هر یک از موارد زیر را بنویسید.

الف) فراهم کردن زیر ساخت‌های لازم برای پایگاه‌های ارتباطی بومی و داخلی توسط دولت

(ب) استفاده از موسیقی، خواه سنتی، کلاسیک، و خواه مدرن

پاسخ: الف ← فراهم کردن این زیرساخت اگر به منظور اشاعه فرهنگ و معارف اسلامی باشد مستحب است و در مواردی واجب کفایی. افرادی که توانایی‌های علمی و فنی دارند باید برای آن مبادرت ورزند
ب ← استفاده از موسیقی، خواه سنتی و خواه مدرن جایز و حلال است. فقط موسیقی‌ای که بی‌بندوباری و شهوت را تقویت و تحریک می‌کند و مناسب مجالس لهو و لعب است حرام است

(بوشهر - ۹۹)

سوال ۷۴ حکم شرکت در مجالس شادی مانند عروسی‌ها چگونه است؟

پاسخ: شرکت در مجالس شادی مانند جشن‌های عروسی، جشن‌های مذهبی و ملی جایز است و حتی اگر موجب تقویت صلح رحم یا تبلیغ دین شود مستحب است، به شرط آنکه در این مجالس احکام دین مانند روابط میان محرم و نامحرم رعایت شود

(سراسری ۹۹ و ۹۸)

سوال ۷۵ حکم هر یک از موارد زیر را بنویسید.

الف) شرط‌بندی در بازی‌ها و ورزش‌های معمولی

ب) هر نوع تجارت به نفع رژیم صهیونیستی

پاسخ: الف ← شرط‌بندی از امور زیان‌آور روحی و اجتماعی است و انجام آن حتی در بازی‌ها و ورزش‌های معمولی نیز حرام می‌باشد
ب ← از آنجایی که رژیم صهیونیستی سرزمین مسلمانان را تصرف کرده و در آنجا غاصبانه یک کشور تشکیل داده است، هر نوع تجارتی که به نفع این رژیم و سرمایه‌دارانش باشد حرام است.

(سراسری - ۹۸)

سوال ۷۶ حکم هر یک از موارد زیر را بنویسید.

الف) تولید فیلم سینمایی و تلویزیونی به منظور اعتلای فرهنگ اسلامی و تربیت دینی در شرایط ویژه.

ب) خودداری از خرید کالای خارجی که مصرف آن سبب وابستگی کشور شود.

پاسخ: الف ← تولید هرگونه محتوای فرهنگی اگر به قصد گسترش فرهنگ و معارف اسلامی باشد و در راستای مقابله با تهاجم فرهنگی و ابتذال باشد، مصداق عمل صالح بوده و از واجبات کفایی است و دارای پاداش اخروی بزرگ است
ب ← باید بکوشیم از کالای ایرانی استفاده کنیم، اگر مصرف کالاهای خارجی سبب وابستگی کشور شود، واجب است از خرید آنها خودداری کنیم

درس نهم

(سراسری - ۹۸)

سوال ۷۷ گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام نیازمند چه چیزی بود؟

پاسخ: گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام نیازمند تغییر در نگرش انسانها و تحولی بنیادین در شیوه زندگی فردی و اجتماعی مردم بود

سوال ۷۸ معیارهای تمدن اسلامی را نام ببرید.

پاسخ: ۱- توحید ۲- باور به آخرت ۳- عدالت و برابری ۴- برپایی حکومت الهی بر پایه دستورات الهی ۵- ارتقای جایگاه خانواده و احیای منزلت زن ۶- علاقه به دانش و علم آموزی

سوال ۷۹ آیه شریفه «بَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ ...» به کدام یک از معیارهای تمدن اسلام اشاره دارد؟ (سراسری - ۱۴۰۱)

پاسخ: پذیرش ولایت الهی (نفی حکومت طاغوت). رسول خدا برانگیخته شده بود تا جامعه‌ای بنا نهد که در آن جامعه به جای حکومت ستمگران و طاغوتیان ولایت الهی حاکمیت داشته باشد و نظام اجتماعی بر پایه قوانین و دستورات الهی استوار گردد.

سوال ۸۰ آیه شریفه «مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا ...» به کدام دو اصول اعتقادی و معیار تمدن اسلامی اشاره دارد؟ (سراسری)

پاسخ: ۱- توحید و یکتاپرستی ۲- باور به روز قیامت و آخرت. رسول خدا در کنار توحید افق نگاه انسان‌ها را از محدوده زندگی دنیایی فراتر برد و آنان را با زندگی در آخرت آشنا کرد.

سوال ۸۱ آیه شریفه «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» در مورد کدام یک از معیارهای تمدن اسلامی است؟

پاسخ: برابری و عدالت (جامعه عدالت محور). یکی از مهمترین اهداف پیامبر اکرم برپایی جامعه‌ای عدالت محور بود به طوری که در آن مظلوم بتواند به آسانی حق خود را از ظالم بستاند و امکان رشد برای همه انسان‌ها فراهم باشد. نه اینکه نعمت‌ها و ثروت‌ها در انحصار گروهی محدود باشد.

سوال ۸۲ آیه شریفه «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا ...» به کدام معیار تمدن اسلامی اشاره دارد؟

پاسخ: یکی از اهداف پیامبر ارتقای جایگاه خانواده به عنوان کانون رشد و تربیت انسانها و مانع اصلی فساد و تباهی است. احیای منزلت زن و ارزشهای اصیل او از عناصر اصلی این برنامه به شمار می‌رود.

سوال ۸۳ موقعیت و جایگاه زن در تمدن اسلامی چگونه بود؟ (سراسری)

پاسخ: زنان حق مالکیت داشتند و کار داشتند، دست‌رنج آنها به خودشان تعلق می‌گرفت. تحصیل برای زنان آزاد بود و اندیشمندان بزرگی از زنان در جهان اسلام پیدا شدند. قرآن کریم اصولاً درجه دوم بودن زن را به شدت نفی می‌کند و با آن مبارزه می‌کند.

سوال ۸۴ پیامبر چگونه مردم عرب را مشتاق علم گردانید؟

پاسخ: نزول آیات قرآن کریم و دعوت مکرر این کتاب به خردورزی و دانش و تشویق‌های دائمی رسول خدا از طرف دیگر سد جاهلیت را شکست و یکی از جاهل‌ترین جوامع آن روز را مشتاق علم ساخت. پیامبر نه تنها همه را به علم آموزی دعوت کرد بلکه آموختن علم را بر مردم واجب دانست.

سوال ۸۵ رفتار پیامبر با دخترشان فاطمه که برای ارتقای جایگاه زن بود را بنویسید. (سراسری - ۹۹)

پاسخ: هر صبح پدر درپچه خانه‌اش را می‌گشود و به دخترش سلام می‌کرد. هر گاه قصد سفر داشت در منزل او را می‌زد و با او خداحافظی می‌کرد. هر گاه از سفر برمی‌گشت فاطمه اولین کسی بود که پیامبر به سراغش می‌آمد و حال او را می‌پرسید.

سوال ۸۶ آیه شریفه «قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ» مربوط به کدام یک از

معیارهای تمدن اسلامی است؟

(سراسری - ۱۴۰۰)

پاسخ: دعوت به آموزش علم و دانش، تدبیر و خردورزی پیامبر نه تنها همه را به علم آموزی دعوت کرد بلکه آموختن علم را برای مردم واجب کرد و فرمود: «طلب علم بر هر مرد و زن مسلمان واجب است.»

سوال ۸۷ رسول خدا در راستای دو معیار تمدن اسلامی یعنی «ایمان به توحید» و «ایمان به معاد» چه کردند؟

(سراسری - ۱۴۰۱)

پاسخ: ۱- رسول اکرم از همان ابتدای دعوت مردم را به یکتاپرستی دعوت کرد و فرمود: «ای مردم بگویند معبودی جز الله نیست تا رستگار شوید.»

۲- رسول خدا در کنار دعوت به توحید افق نگاه انسانها را از محدوده زندگی دنیایی فراتر برد و آنان را با زندگی آخرت آشنا کرد.

درس دهم

سوال ۸۸ زمینه‌های پیدایش تمدن جدید را بنویسید.

پاسخ: ۱- کلیسا و تعالیم تحریف شده ۲- بهره‌گیری از تجربیات سایر تمدن‌ها

سوال ۸۹ آثار مثبت و منفی تمدن جدید را در حوزه علم بنویسید.

پاسخ: آثار مثبت ← ۱- رشد سریع علم ۲- توانایی بهرهمندی بیشتر از طبیعت.

آثار منفی ← ۱- مصرف زدگی ۲- نابودی طبیعت ۳- علم زدگی.

سوال ۹۰ آثار مثبت و منفی تمدن جدید را در حوزه عدل و قسط بنویسید.

پاسخ: آثار مثبت ← ۱- توجه به قانون ۲- مشارکت مردم در تشکیل حکومت

آثار منفی ← ۱- ظهور ظلم فراگیر و پدیده استعمار ۲- افزایش فاصله میان انسان‌های فقیر و غنی در جهان

سوال ۹۱ آثار تمدن جدید را در حوزه خانواده بنویسید.

پاسخ: تمدن جدید با نگاه مادی به انسان به ویژه در حوزه روابط زن و مرد بیشترین آسیب‌ها را به نهاد خانواده وارد کرده است، برخی از این آثار عبارت‌اند از:

۱- فروپاشی نهاد خانواده ۲- بی‌بندوباری جنسی ۳- استفاده ابزاری از زنان

سوال ۹۲ علت ظهور مکاتب عرفانی و معنوی در غرب چیست و چرا نتیجه‌ای جز سردرگمی برای بشر نداشته

(سراسری - ۹۹)

است؟

پاسخ: چون جوامع غربی با گذشت چند قرن و شکست‌های پیاپی دریافتند که علم تجربی نمی‌تواند پاسخگوی همه نیازهای انسان باشد. این نیاز انسان غربی به معنویت باعث شد برخی افراد و گروه‌ها به هدف کسب مقام و شهرت مکاتب و فرقه‌هایی به نام مکاتب عرفانی و معنوی ایجاد کنند، اما به دلیل اینکه برآمده از آموزه‌های وحیانی نیستند نتیجه‌ای جز سردرگمی برای بشر نداشته‌اند.

سوال ۹۳ از آثار و پیامدهای منفی تمدن جدید در حوزه عدل و قسط افزایش فاصله میان انسان‌های فقیر و غنی

(سراسری - ۹۸)

است. این اثر را اختصاراً شرح دهید.

پاسخ: شکل‌گیری نظام‌های سیاسی جدید بر پایه قدرت سرمایه‌داران و نفع‌طلبی فزاینده آنان است. صاحبان سرمایه و صنعت منابع طبیعی اکثر نقاط جهان را به بهایی اندک خریدند و یا با قدرت نظامی تاراج کردند و کالاهای خود را با قیمت‌های بسیار سنگین به مردم همان سرزمین‌ها فروختند. بدین ترتیب بخش کوچکی از جهان روز به روز غنی‌تر شد ولی بخش اعظم آن در فقر و تنگ‌دستی فرو رفت.

سوال ۹۴ مهمترین عامل برای حضور کارآمد یک کشور در میان افکار عمومی چیست؟ چرا؟ (سراسری - ۹۹)

پاسخ: استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور مهمترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است. چون یک کشور ضعیف به طور طبیعی منزوی می‌شود و همراه و همدلی در دنیا نمی‌یابد.

سوال ۹۵ از مسئولیت‌های ما در حوزه عدل و قسط «استحکام بخشیدن به نظام اسلامی» را شرح دهید؟

(سراسری - ۱۴۰۱)

پاسخ: استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور مهمترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است. یک کشور ضعیف به طور طبیعی منزوی می‌شود و همراه و همدلی در دنیا نمی‌یابد. استحکام پایه‌های اقتصادی و تلاش برای کاهش فقر، توسعه عدالت در همه ابعاد، تقویت اتحاد ملی، انسجام اسلامی و مشارکت عمومی و عمل به وظیفه مقدس امر به معروف و نهی از منکر از مهم‌ترین عوامل استحکام نظام اسلامی است.

سوال ۹۶ با تدبیر در آیه «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» سه روش صحیح دعوت به دین اسلام را استخراج کرده و بنویسید. (سراسری - ۹۹)

پاسخ: سه روش دعوت به شرح زیر است:

- دعوت با حکمت و دانش استوار
- موعظه و اندرز نیکو
- مجادله با شیوه درست

سوال ۹۷ توجه به قانون یکی از آثار مثبت تمدن جدید در حوزه عدل است. آن را شرح دهید. (سراسری - ۹۹)

پاسخ: پس از قرون وسطا و شکل‌گیری دوره جدید توجه گسترده‌ای به حقوق، قانون، ساختار حکومت و دولت پدید آمد که عموماً عکس‌العملی در برابر حاکمیت نامطلوب کلیسا بود. آگاهی به قانون و حقوق که ابتدا با ترجمه آثار اسلامی اتفاق افتاد، فوایدی برای تمدن جدید داشت. مردم با حقوق خود در مقابل دولت‌ها و در رابطه با یگدیگر آشنا شدند، به تدوین قوانین حقوقی پرداختند و برای حفظ آنها سازمان‌هایی تأسیس کردند. حق کارگر، حق کودک، حق شغل و حق مردم در مقابل دولت و حق‌های دیگر به رسمیت شناخته شد.

سوال ۹۸ آشنایی با نقاط قوت و ضعف تمدن جدید اروپا برای ما مسلمانان از چه جهاتی مطلوب است؟

(سراسری - ۱۴۰۱)

پاسخ: اول آنکه ما مسلمانان مانند سایر ملت‌ها با این تمدن ارتباط مستقیم داریم، بنابراین هم تحت تأثیر آن قرار می‌گیریم و هم می‌توانیم بر آن اثر بگذاریم، هر قدر آگاهی و هوشیاری ما بیشتر باشد، قدرت تأثیرگذاری ما بیشتر خواهد بود دوم آنکه بررسی ضعف‌ها و قوت‌های این تمدن در عرصه‌های مختلف می‌تواند به ما این کمک را بکند که در راستای احیای تمدن اسلامی از نقاط قوت آن بهره‌مند شویم و با عبرت گرفتن از ضعف‌ها و آسیب‌های آن بتوانیم برنامه‌ریزی درست و کم‌اشتباهی را برای ساماندهی تمدن اسلامی داشته باشیم.

سوال ۹۹ مشارکت مردم در تشکیل حکومت یکی از آثار مثبت تمدن جدید در حوزه عدل است. آنرا شرح دهید.

(شبه سراسری - ۹۹)

پاسخ: حق تعیین سرنوشت و دخالت مردم در امور خود گام مثبتی بود که در تمدن جدید برداشته شد و باعث شد برخی حکومت‌های استبدادی و موروثی حاکم بر کشورهای اروپایی از صحنه خارج شوند

سوال ۱۰۰ از مسئولیت‌های ما در حوزه علم «ترسیم چهره عقلانی و منطقی دین اسلام» را شرح دهید.

(میاندوآب شبه نهایی)

پاسخ: میان یک پیام و روش تبلیغ آن باید تناسب منطقی و معقول برقرار باشد. حق را نمی‌توان با روش‌های نادرست به دیگران رساند. دین اسلام یک دین منطقی و استدلالی است و هر آموزه و حکم آن بر اساس حکمت الهی تنظیم شده است. چنین دینی را نمی‌توان با تعصب‌های جاهلانه و یا با روش‌های فریبکارانه تبلیغ کرد و نظر مردم را به سوی آن جلب نمود